

Post-Keynesyen Teori'nin Geliştirilmesi ve Güncelleştirilmesine Yönelik Çalışmalar Studies on the Development and Updating of Post-Keynesian Theory

Yiğit KÖYMEN

Atılım Üniversitesi İktisat Bölümü

akadli2000@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4854-3867>

Özet

Post-Keynesyen iktisat yaklaşımı, klasik Keynesyen görüşleri güncelleyerek modern ekonomik sorunlara çözüm üretmeyi amaçlayan heterodoks bir teorik çerçeve sunmaktadır. Kuram, serbest piyasa mekanizmasının kendi haline bırakıldığında eşitsizlikleri derinleştirdiğini, sosyal adaleti zedelediğini, krizlere yol açtığını savunur. Bu yüzden de devletin piyasaya aktif müdahalesini, gelir dağılımında adaleti ve tam istihdamı önceleyen politikalar önerir. Çevresel sorunlar, kamuya verdiği önem, finansal piyasaların gelir dağılımına etkisi, vergi adaletine yönelik vurguladıkları, krizleri öngörme ve kriz sonrası getirdiği çözümler, feminist düşünce ile ortak noktaları, toplumsal hususlarda gösterdiği duyarlılıklar hatta neo-klasik, kapitalist ve neo-liberal politikalara yönelik eleştirileri, farklılıkları ve getirdiği alternatifler de çok önemlidir.

Teorinin tarihsel evrimine göre hangi alanlarda güncellenmesi gerektiği, geleceği, yeni ilgi alanları ve diğer heterodoks iktisat okulları ile ortak alanlarda yapacağı iş birliklerinin önemi de diğer bir araştırma konusu ve yeni bir çalışma alanıdır.

Anahtar Kelimeler: Post-Keynesyen İktisat, Kapitalizme Yönelik Alternatifler, Kamu Ekonomisi, Gelir Dağılımı, Sürdürülebilir Büyüme, Finansal Regülasyonlar

Abstract

The Post-Keynesian economic approach presents a heterodox theoretical framework aimed at updating classical Keynesian views to provide solutions to modern economic issues. The theory argues that when the free market mechanism is left to its own devices, it deepens inequalities, undermines social justice, and leads to crises. Therefore, it proposes policies that prioritize the active intervention of the state in the market, justice in income distribution, and full employment. Environmental issues, its emphasis on public welfare, the impact of financial markets on income

distribution, the focus on tax justice, the ability to foresee crises and the solutions brought forth afterward, commonalities with feminist thought, sensitivities to social issues, and even criticisms of neo-classical, capitalist, and neo-liberal policies, as well as the differences and alternatives it offers, are also very important.

The importance of which areas the theory should be updated according to its historical evolution, its future, new interests and collaborations with other heterodox economics schools in common areas is another research topic and a new field of study.

Keywords: Post-Keynesian Economics, Alternatives to Capitalism, Public Economics, Income Distribution, Sustainable Growth, Financial Regulations

POST-KEYNESYEN TEORİ'NİN GELECEĞİ VE GÜNCELLEŞTİRİLMESİNİN ÖNEMİ

2008-2009 Küresel Finans Krizinden günümüze kadar, Post-Keynesyenler kuramın, kapsamını ve diğer heteredoks okullar ile iş birliklerini ilk ontolojik¹ temellerine ve düşünce tarzına sadık kalarak önemli ölçüde ilerletmiştir. Örnek olarak, stok akış modelinin genişletilmesi İngiliz ekonomist Wynne Godley ve Lavoie (2007), finansallaştırma, (Stockhammer, 1999), eşitsizlik (Onaran, Stockhammer ve Grafl, 2011), finansal istikrarsızlık (Botta, 2013), ekoloji (Guiseppe Fontana ve Sawyer, 2016), paranın doğası ve ekonomideki rolü (P. Louis Rochon ve Lang, 2012) gibi katkıları sayabiliriz. Lavoie ise (2014), 1980'lerde Kaleckiyan büyüme modellerini içeren yeni teori ve modellerin oluşturulmasıyla tanımlanan Post-Keynesyen teorinin ana temalarının evrimini özetlemiştir.

Esasında Post-Keynesyen teorinin geliştirilmesine yönelik alternatif politikalara odaklanmak, ekonomik istikrar, sürdürülebilir büyüme ve gelir dağılımını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Post-Keynesyen teorinin temel prensiplerine dayanan ve ekonomik performansını artırmaya yönelik çeşitli politika önerileri bulunmaktadır. Teoriye göre, öncelikle devletin ekonomik aktiviteyi canlandırmak amacıyla kamu harcamalarını artırması önemlidir. Özellikle altyapı projeleri, eğitim, sağlık gibi sektörlerde yapılan yatırımlar, istihdamı çoğaltır ve ekonomik büyümeyi destekler. Bu amaçla yüksek gelirlielerin daha fazla vergi ödemesi, devletin sosyal harcamalarını finanse etmek ve gelir eşitsizliğini azaltmak için kullanılabilir. Bunlardan başka teori, düşük ücretli çalışanların gelir seviyelerini artırmak amacıyla minimum ücret politikalarını destekler, böylece istihdam garantisi politikalar ile devletin ekonomik durgunluk dönemlerinde bile istihdamın sürdürülmesi sağlanır. Kamu sektöründe istihdam yaratılması da gelir dağılımını etkiler. Post-Keynesyen teori, ayrıca finansal piyasalardaki istikrarsızlıkları önlemek için finansal kurumların risk yönetimi ve şeffaflığı konularında sorumluluk taşımasını da amaçlar. Devletin

¹ Varlık kavramı ile alakalı her şey. Herhangi bir şeyin özü ve doğasını inceleme. Ona uygun değerlendirme yapma. Nesne veya olgu ya da fikrin ilk baştaki hali. Temel yapısı.

sosyal harcamalarını artırmasını destekler. Eğitim, sağlık, konut gibi sosyal harcamalardaki artışlar da düşük gelirli kesimlere daha iyi hizmetin sunulmasını ve sosyal adaleti sağlar. Ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla da devletin toplam talebi canlandıran politikaları benimsemesini önerir. Ancak, her ülkenin ekonomik yapısı ve koşulları farklı olduğu için bu politikaların uygulanması ve etkileri ülkelere özgü olarak değerlendirilmelidir.

1.POST-KEYNESYEN TEORİYE YÖNELİK GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Post-Keynesyen teori, zaman içinde çeşitli güncellemeler ve gelişmelerle şekillenmiştir. Bu güncel yaklaşımlar, Post-Keynesyen teorinin temel prensiplerini genişletmeyi, derinleştirmeyi ve mevcut ekonomik koşullara daha uygun hale getirmeyi amaçlamaktadır. Örneğin Modern Para Teorisi (MMT), Post-Keynesyen teorinin bir dalı olarak ortaya çıkmıştır. MMT, devletin kendi para birimini kullandığı durumlarda farklı bir ekonomik anlayış sunar ve devletin sınırlı bir bütçe kısıtlaması olmadığını, istediği zaman para basma kapasitesine sahip olduğunu belirtir. Bu hususta, geleneksel ekonomik politika anlayışına meydan okur ve daha geniş bir uygulama alanının mümkün olduğunu öne sürer.

Bir başkası, yapısalıcı Post-Keynesyen yaklaşım, kuramın gelişmiş bir versiyonudur ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik analizleri derinleştirmeyi amaçlar. Bu yaklaşım, ekonomik yapı, kurumsal faktörler ve dış ticaretin, teorinin temel prensipleriyle nasıl etkileşime girdiğini ele alır. Güncel yaklaşımlarda ayrıca toplam talep politikalarını ve gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik politika önerileri bulunur. Bu da işsizlikle mücadele, düşük gelirli kesimlere destek sağlama ve ekonomik büyümeyi teşvik etme amacına yöneliktir. Teorinin sürdürülebilir kalkınma ve çevresel ekonomiye yönelik yaklaşımları da giderek artmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik aktivitenin çevresel etkilerini anlamak ve sürdürülebilir ekonomik politikalar geliştirmek önem kazanmaktadır. Fiyat ve gelir yapıları üzerine yapılan güncel analizler de teorinin enflasyon, ücretler, fiyatlar ve gelirler arasındaki etkileşimlere daha iyi çözümler bulmasını sağlamaktadır. Bunlarda ekonominin temel dinamiklerini daha iyi ele almak ve politika önerilerini güncellemek için önemlidir. Özetle, Post-Keynesyen teori, değişen ekonomik koşullar ve yeni bilgiye dayalı olarak sürekli olarak gelişen bir model olarak önemini korumaktadır.

1.1.Çevresel Sorunlar Bağlamında Post-Keynesyen İktisat

Teori de çevresel sorunlara odaklanmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda, PK iktisadi düşünce, çevresel sürdürülebilirlik, kaynak kullanımı, yeşil ekonomi ve iklim değişikliği gibi çeşitli çevresel sorunları ele almak amacıyla geliştirilmiş teorik çerçeveler üzerine çalışmaktadır. Örneğin, PK iktisat, yeşil ekonomi alanında yapılan yatırımların istihdam yaratıcı etkilerini vurgular. Yeşil sektöre yapılan yatırımların, ekonomide yeni iş alanları açarak ve yeşil enerji

projeleri gibi çevre dostu alanlarda istihdam yaratması, Post-Keynesyen politika önerileri arasında yer alır. Amerikalı ekolojik ekonomist Jonathan M. Harris ise küresel çevre sorunlarının çözümünün bir tür 'Küresel Ekolojik Keynesçilik' temelinde olması gerektiğini söylemiştir (J.Harris, 1991, ss.111-120). Çevresel dışsallıkların (örneğin, kirlilik, doğal kaynakların tükenmesi) piyasalarda etkin bir şekilde ele alınmadığını vurgular. Bu nedenle, çevresel sorunların çözümü için kamu müdahalesinden bahseder. Vergilendirme, teşvikler ve düzenlemeler aracılığıyla çevresel etkilerin kontrol altına alınması gerektiğini öne sürer.

Post-Keynesyenler ve heterodokslar, ekonomiyi doğanın bir alt sistemi olarak ele alırlar, doğrudan aşırı kaynak kullanımı veya dolaylı olarak arz kısıtlamalarından kaynaklanan sınırlara odaklanırlar ve sürdürülebilir kalkınma ile ekolojik makroekonomiye önem verirler. Daha yeşil ve daha adil bir geleceğe doğru ara mal, hammadde ve enerji girdilerine olan talebi artırmadan sosyal olarak sürdürülebilir tam istihdam sağlamanın, imkânsız olduğu fikrine katılmazlar (Mearman, 2009, ss.97-125). Bu arada, tarihsel olarak daha büyük çıktı, çevre üzerinde artan etki anlamına gelir ancak yatırımı veya tüketimi azaltmak işsizliğe yol açmaktadır. Bu yüzden de Post-Keynesyenler, yeşil teknolojiye daha yüksek yatırımlar yerine, hizmetlerin ve düşük enerji yoğunluklu malların daha yüksek tüketimine geçişi incelemek üzere bir stok-akış uyumlu (SFC) model geliştirmişlerdir. Böylece enerji yoğun üretim ve mal tüketiminden uzaklaşarak, belirgin sosyal ve çevresel fayda sağlayan düşük etki ve verimliliği olan hizmetlere doğru ulusal önceliklerin planlanması gerektiği üzerinde dururlar. Onlara göre, mevcut ve gelecek nesillerin refahı, çevreye verilen önem ile ifade edilir ve iktisadi büyümeden daha öncelikli olmalıdır. Bunun için de hem özel hem de kamu yatırımlarının sürdürülebilir üretime yönlendirilmesini sağlamaya önem verirler. Bu nedenle, literatür neredeyse tek taraflı olarak, sera gazlarını azaltmak, sürdürülemez ekonomik büyümeyi kısıtlamak için yeni verimli teknolojilerin benimsenmesi ve talep yönetimi politikalarını tercih etmektedir. Hatta, sürdürülebilir "yeşil" alanlara doğrudan özel ve kamu yatırımı yönlendirmek, ek verimlilikten yararlanmak için çalışma süresini azaltmak ve yatırımlardaki düşüşü karşılamak, istihdamı sürdürmek ve düşük yatırımları "durağan duruma" doğru yöneltmek için tüketimi artırmayı önerirler.

Bunlarla birlikte, PK iktisat, küresel iklim değişikliği konusunda ekonomik ve sosyal eşitsizliklere odaklanır. İklim değişikliği ve çevresel bozulmanın, genellikle düşük gelirli ve savunmasız toplulukları daha fazla etkilediğini belirtir. Bu bağlamda, çevresel politikaların eşitsizlik azaltıcı ve sosyal adaleti gözetici olması gerektiği üzerinde durur. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) gibi geleneksel ölçümlerin çevresel ve sosyal faktörleri yeterince yansıtmadığını düşünür. Doğal kaynakların ekonomideki rolünü ve sınırlarını inceleyerek, kaynak kullanımının sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerektiğini vurgular. Doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve korunmasını, ekonomik kalkınmanın bir parçası olarak değerlendirir. Finansal sektörün çevresel

etkilerini de göz önüne alır. Özellikle “Jevons Paradoksu’na”² uygun olarak, fosil yakıtlar ve çevre dostu teknolojilere yapılan yatırımların finansal sistemi nasıl etkilediği ve finansal istikrarsızlığa nasıl katkıda bulunduğu konularını inceler. Kısaca PK iktisadi düşünce, çevresel sorunların ekonomik analizi üzerine yapılan bu tür çalışmalarla çeşitlenmiş ve genişlemiştir. Ancak, bu konudaki çalışmaların devam eden bir alan olduğunu ve yeni teorik gelişmelerin ve politika önerilerinin sürekli olarak ortaya çıktığını da belirtmemiz gerekir.

Dahası Avusturyalı E.Stockhammer ve Avustralyalı Paul Ramskogler’in (2009) Post-Keynesyen kuramın kesinlikle üzerinde durması gerektiğini söylediği kapitalizm&çevre (doğa) kirliliği ve yıkımı bağlantısı hususlarının da somutlaştırılması gerekmektedir. Çünkü kuram, 21. Yüzyılın başlarına dek bu konuda yeterli bir kavramsal çerçeve oluşturamamıştır (A.Mearman, 2009, s.27). Bu yüzden ekolojik sorunlar, yakın dönem Post-Keynesyen ekonomi anlayışının en önemli çalışma alanlarından birisi olmuştur (Amerikalı Richard Holt ve İngiliz ekolojik ekonomist Clive Spash, 2009; Fontana ve Sawyer, 2016).

Diğer yandan, neo-klasik veya neo-liberal yaklaşımlarda kapitalizm-çevre ilişkisini üzerine bir düşünce pratiği bulunmamaktadır. Dahası neo-klasiklerin öne sürdüğü, hiper-rasyonel birey ve kendi kendine dengeye gelen piyasa anlayışı, devlet müdahalelerini gerekli görmez ve benzer durum çevresel sorunların çözümü için de geçerlidir (Spash ve Schandl, 2009, s.47). Neo-klasik eğitim almış ekonomistler ayrıca mükemmel rasyonaliteye ve doğal girdilerin mükemmel ikame edilebilirliğine inanarak “optimizasyon davranışını benimseyen matematiksel modeller geliştirmişler, mikroekonomik aksiyomları varsaymışlar, insanları kendi çıkarları doğrultusunda fayda maksimize edenler olarak görmüşler, dışsallıkları fiyatlandırmışlar ve takaslar yapmışlardır” (C.Spash &H.Ryan 2010, s.2).

Post-Keynesyenlerin, ekolojik iktisat anlayışında ayrıca kurumlar ile tarihsel bakış açısı önemlidir ve ekolojik sorunlar politik-iktisat kapsamında çözülür. 2008 krizi ile yeniden popüler olan Keynesyen çözümlemelerden biri olan “Yeşil-Keynesyenizm”³ kavramı bu açıdan son derece önemli bir görüştür (J.Harris, 2013, ss.1-19).

² Bir mal veya hizmetin enerji veya kaynak verimliliğindeki bir artışın, kullanımını daha ucuz hale getirdiği bir durumu tanımlar. Azalan maliyet, daha fazla insan tarafından daha fazla kullanım için olanak tanır ve bu da daha büyük verimliliği kısmen veya tamamen telafi eder.

³ “Yeşil Keynesyenizm”, genel anlamda, “neo-liberal egemenlik döneminin miras bıraktığı çevresel gerileme ve sosyal eşitsizlik sorunlarını çözme” anlamına gelir. Temel amacı, kamunun ekolojide zarar verenlere karşı aktif bir politika izlemesini sağlamaktır. Başka bir deyişle, “kamu harcamalarının düşük karbonlu endüstrilere ve çevre dostu faaliyetlere yönlendirilmesi” anlamına gelir. Post-Keynesyen

Bu kapsamda, 21. yy. neo-liberal düzeninde, ekolojik sürdürülebilirliği dışlamayan bir vizyonun uygulamaya konulması gerekmektedir. Bu durum, Keynesyen mali politikaları çevresel hedeflerle birleştirmek olarak da adlandırılabilir. Hatta, Post-Keynesyenizm'in uyumlu ve sosyal vizyonu sayesinde, akıllı yönetim aracılığıyla, PK makroekonomi ile çevre ekonomisini sentezleyerek modern kapitalizm için yapıcı bir alternatif oluşturulabilir (J.Harris, 2013, ss. 1-19). Bir nevi çevreye daha fazla zarar vermeden büyüme için ekonomiyi canlandırma için neler yapılmalıdır? Sorusuna cevap aranmaktadır. Bu kapsamda, ekonomik istikrarsızlık ve çevresel felaketin bir arada birleşik bir analizle çözülebileceği fikri literatürde önem kazanmıştır. Diğer bir deyişle, yapılması gereken, "kamusal harcamaların düşük karbonlu sanayilere ve çevre dostu faaliyetlere yönlendirilmesidir" (Blackwater, 2012, s.51). Ayrıca, dünyanın 'seküler durgunluk' adı verilen yeni bir çağa girdiği, sonsuz büyüme idealinin sona erdiği ve hükümetlerin sıkı bir şekilde tasarruf önlemleri kullandığı göz önüne alındığında, kuram, kapitalizmin dinamizmini kirlletici sanayileşmeden, yeşil yatırımlara kaydırarak yeni öngörüler sunmaktadır (Bina, 2013, ss.1023-1047). Yeşil Keynesçiliğin ana hedefide ana akım görüşe karşı meydan okuyan bir fikir olarak, yeşil odaklı bir çerçeve içinde mali teşvik programlarını uygulayarak ekonomiyi daha sürdürülebilir bir temelde canlandırmaktır (Barbier, 2010).

1.2. Kamuya Verdiği Önem ve Devletlerin Ekonomik Bağımsızlıklarına Bakışı

Post-Keynesyen iktisat, kamusal müdahaleye ve devletin ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesine yönelik katkılara çok dikkat eden bir ekonomik perspektife sahiptir. Post-Keynesyenler, serbest piyasa ekonomisinin otomatik olarak tam istihdam ve istikrar sağlayamayacağını savunarak, devletin ekonomideki rolünün önemini gündeme getirirler. Dahası, devletin kamusal harcamaları artırarak ve istihdam politikalarını uygulayarak ekonomik aktiviteyi canlandıracağını belirtirler.

Bu arada, P.K ekonomistler piyasa düzeninin aşağıdaki nedenlerden dolayı başarısız olduğunu da söylerler:

- Piyasa ekonomisi kaynakların etkin dağılımı sorununu tek başına çözemez.
- Piyasa ekonomisi sermaye birikiminin yetersizliği, risk ve belirsizlik faktörleri gibi nedenlerle kalkınmakta olan ülkelerde başarısızlığa uğramaktadır ve bu nedenle de ekonomik büyüme kamu tarafından sağlanmalıdır.
- Piyasa düzeninde gelir ve servet dağılımında adaletin sağlanması ancak kamu müdahalesiyle başarılabilir.

vizyonun bir parçasıdır. İklim değişikliğinin, enerji güvensizliğinin, bozulan ekosistemlerin ve kötüleşen küresel yoksulluğun yol açtığı yakın tehditler üzerinde çalışmayı içerir.

- Fiyat istikrarının bozulması, ödemeler bilançosunda ortaya çıkan dengesizlikler, eksik istihdam, düşük ücretler gibi sorunlar piyasa ekonomisinde kendiliğinden otomatik olarak çözümlenemez. Bu gibi ekonomik istikrarsızlıklarla devletin mücadele etmesi gerekir.

Kısaca, PK iktisatçılar tarafından, kamu her zaman ekonomiyi iyileştirici, düzeltici ve sorunları çözücü bir yapı olarak algılanmış ve bu yüzden de devlet müdahaleleri savunulmuştur. Bu kapsamda, özellikle, devlet harcamalarının özel sektör talebini artırarak ve istihdamı destekleyerek ekonomik büyümeyi tetikleyeceğini öne sürerler. Para politikasının etkin bir araç olduğuna inanırlar ancak faiz oranlarının tek başına yeterli olmadığını, faiz oranlarındaki düşük seviyelerin sadece ekonomik canlanmaya katkı sağladığını belirtirler. Bu nedenle de devletin para politikası yanında aktif bir mali politika izlemesi gerektiğini savunurlar. Post-Keynesyenler, devletin ekonomik göstergelere müdahalesinin, özellikle tam istihdam ve fiyat istikrarı gibi makroekonomik hedeflere ulaşmada kritik olduğunu da ifade ederler. Bu çerçevede, devletin ekonomiyi düzenleme ve düzeltme rolünü, sosyal adaletin ve gelir dağılımının önemini vurgularlar. Kamusal politikaların, gelir eşitsizliğini azaltıcı ve toplumsal adaleti gözetici olması gerektiğini söylerler. Vergi politikaları, sosyal yardımlar ve minimum ücret politikaları gibi araçlarla gelir dağılımının düzenlenmesini desteklerler. Devletlerin ekonomik bağımsızlıklarına küresel ekonomideki dengesizliklere ve bağımlılıklara karşı çıkarak önem verirler. Devletlerin kendi ekonomik politikalarını belirleme ve uygulama özgürlüğünü savunurlar. Dış ticaret politikalarının ise iç piyasaların ve istihdamın korunması açısından dikkatli bir şekilde yönetilmesi gerektiğini öne sürerler.

Öte yandan, neo-liberal sistemde kamunun etkisinin az olduğu “Küçük Devlet” ilkesi geçerlidir ve varsıl kesimlere yönelik daha esnek vergi düzenlemeleri uygulanır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde düşük gelir vergileri sebebiyle, devletlerin kazançları azalır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda vergi gelirlerinin GSYİH’ya oranı (%18), gelişmiş ülkelerin yarısı (%38) düzeyindedir. Gelir vergilerinin tüketim vergilerine oranı da gelişmekte olan ülkelere göre iki kattan daha fazladır (Tanzi ve Zee, 2001). Bu da ülkelerin harcamalar ve adaletli vergiler yoluyla gelirlerini yoksul kesimlere yeniden dağıtmasını engeller. Bu ülkelerde yasaların eksik uygulanması ve çeşitli imtiyazlar nedeniyle, egemenlerin gelir ve varlıkları da eksik vergilendirilmektedir. O yüzden Güney ülkelerinde KDV gibi azalan yönlü vergilerin oranlarını düşürerek vergi tabanını genişletmek, artan oranlı gelir ve servet vergilerine yönelmek, emlak vergilerini yükseltmek ve vergi yansımaları daha adil hale getirmek şarttır (Pasha, 2003). Gelişmekte olan ülkeler aynı zamanda ekonomik büyümeyi hızlandırmak için genişleyici mali politikalar uygularlar. Bu tarz politikalar, istikrarlı bir ekonomi için karşı-çevrimsel bir rol oynar. Uyarılan büyümede, vergilerin GSYİH’ye göre artmasına bağlı olarak, bütçede oluşan açıkların kapatılmasına yardımcı olur.

Genelde talep bazlı büyümelere sahip bu tarz ülkelerde hasıla düzeyi, toplam talep bileşenleri ile sınırlandırılır. Nispi fiyatlarda, toplam talebin azalış veya artışına bağlı olarak değişir. Toplam talebin yetersiz olduğu durumlarda da genişleyici mali politikalar devreye girer.

Bu bağlamda, kamu yatırımları, gerek ekonomiye bir talep uyarımı sağlamak, gerekse üretim kapasitesini genişletmek suretiyle ekonomik büyüme hızının yükselmesinde hayati rol oynar. Bu tür yatırımlar, ayrıca yoksullara kaynak tahsisinde çok önemlidir. Dolayısı ile kamu yatırımları, dar gelirli ve büyüme yanlısı ekonomik stratejiler açısından üç hususta önem arz eder. Talep yönetimi, kapasite yaratma ve yeniden dağıtım (Weeks ve Roy, 2004).

Bunlardan başka, kamu yatırımları, neo-liberal ekonominin iddia ettiği üzere özel yatırımların düşmanı değildir. Hatta ön koşuludur. Dışlama etkisi (crowding-out) yaratmaz. Aksine daha fazla özel yatırım için uyarıcıdır. Örneğin yapılan araştırmaların sonucuna göre kamu yatırımlarındaki her 1 puanlık artış, özel yatırımları %0,66 oranında çoğaltır. Bu yüzden de GSYİH'ya oranı en az yüzde 5'in üzerinde olmalıdır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde veriler, tam istihdam düzeyine çok yakın ve kamu yatırımları için sermaye&hasıla oranı özel yatırımlarınkinden daha fazla olmadıkça dışlama etkisi olası değildir. Dahası, kamu yatırımlarının, faiz oranındaki veya kambiyo kurlarındaki değişiklikler yoluyla özel yatırımlar üzerinde dışlama etkisi oluşturduğuna dair çok az ampirik veri vardır (Hemming, Kell ve Mahfouz 2002). Üstelik, bir ekonomide atıl kapasite ve hane halkları likidite kısıtı altındaysa kamu yatırımlarının çarpan etkisi daha güçlü olur. Aksine yavaş büyüme ve düşük istihdam oranları dar gelirli her şeyden daha fazla zarar verir. Dahası orta düzeyde bir enflasyonda büyüme ile uyumludur. Kötü olan çok yüksek (%40 üzeri) ve çok düşük (%5 altı) enflasyon rakamlarıdır. Gelişmekte olan ülkeler için yıllık %7-8 büyüme ile yüzde 10 civarı enflasyon idealdir.

Diğer yandan, PK kuramının son 20 yılda ağırlıklı olarak ilgilendiği konulardan bir tanesi de “yönetim ve iktidar sorunu” başlığı altında ele alınmaktadır. Bu hususta, Kalecki'nin (1943, s.326) ısrarla belirttiği gibi “tam istihdamın gerçekleşmemesindeki engeller ekonomik sebeplerden kaynaklanmamaktadır, aksine politik sebepler tarafından zorlaştırılmaktadır” argümanı, iyi bir başlangıç noktasıdır. Yalnız “kamusallık fikri” ve “politik aktörlerin davranışlarını belirleyen unsurların önemi” (Gürkan, 2016, s.33) çerçevesinde devletin bölüşüm ve istihdamı önceleyen hususlarda daha aktif olması gerekmektedir. Giderek daha az istihdam yaratan ve çalışanlara yeterli bir ücreti temin etmekten yoksun bir kamu sektörünün ağır bastığı toplumsal düzende (Chomsky, 2012, s.338) bu sorun daha da yapılaşmaktadır. Bunlardan başka, teorinin politika alternatiflerini somutlaştırma ideali ancak “müşfik devlet” kavramının kabulü ile mümkündür. Bireyi sadece

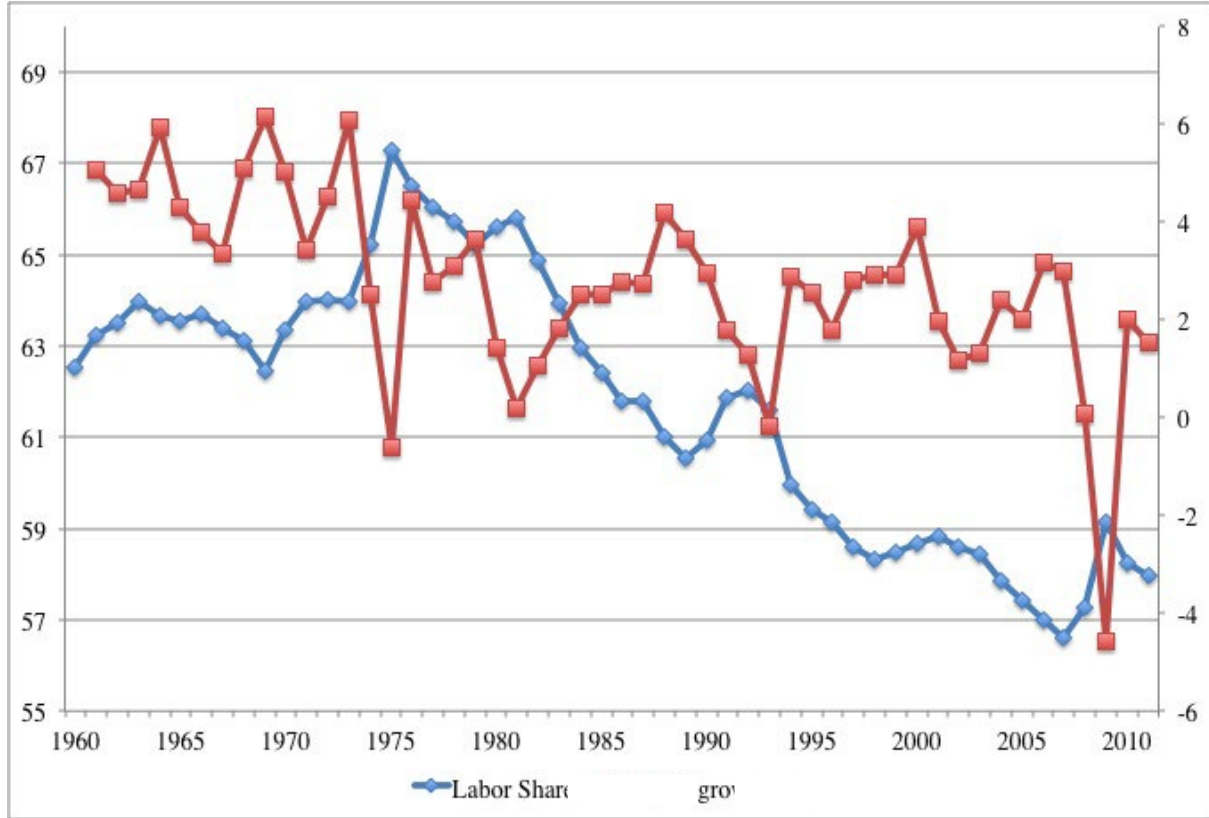
“hiper-rasyonalist” bir düzlemde “benlik girişimcisi” olarak ele alan fikriyatın yetersizliği, Post-Keynesyen düşüncenin önünde duran diğer farklı bir alandır. Bu kapsamda kuramın, evrilebileceği yeni kavramları da “demokrasi sorunu”, “ekonomik egemenliğin yitirilmesi sonrası kültürel egemenlik arayışı” gibi hususlar ile çoğaltabiliriz.

Kamu bütçesi olarak baktığımızda ise daha önce de belirttiğimiz üzere yatırımları ve toplam talebi canlandırmak, ekonomik büyümeyi artırıp dolayısıyla işsizliği azaltmak isteyen bir hükümetin başvuracağı ilk yer bütçe açıklarıdır. Kolayca karşılanabilir bütçe açıkları yatırımlar ile tasarrufların dengelenmesini sağlayacaktır. Bütçe açığı sonucu artan faiz ödemeleri de uzun vadeli ve düşük faiz oranlı borçlanmalarla karşılanabilir. Hatta, kamunun tahvil ve bono gibi araçlarla borçlanması, bu emtiaları satın alanların gelirlerine yönelik bir transfer aktarması olarak algılanır (Kalecki, 1944, s.45). Dahası, kamu borcu ve bütçe açığı ekonomik büyüme oranı ile aynı değerde artıyorsa GSYİH&kamu borcu oranı sabit kalacaktır (Arestis & Sawyer, 2003, ss.16-17). Kalecki de yükselen bütçe açığının, gelir dağılımındaki değişmelerin ve gelirlerdeki artışın oluşturacağı tasarruf yükselişi ile kendisini finanse edebileceğini belirtmiştir (Kalecki, 1944, s.40). Çünkü, bono ve tahvillere ödenen faizler, hane halklarının otonom olmayan kazançlarını ve tahakkuk eden vergi miktarını artırmaktadır sonucunda da kamu borcunun GSYİH’ye oranı azalmaktadır (Lavoie, 2022, s.366). Özetle, Post-Keynesyenler, bir ekonomide medeni değerler olmadığında, refahın, güçlü bir milli savunmanın, ülke içi barışın, adaletin, sağlanamayacağını söylerler. Bu noktada da devlet müdahalesinin gerekliliğini vurgulamaktadırlar (Marangos. J, 2000, s.304).

1.3. Ekonomik Eşitsizlik ve Gelir Dağılımı Hususuna Getirdiği Yaklaşımlar

1980’lerden bu yana işgücünün toplam üretim içindeki payı, nispeten daha düşük büyüme oranları ve daha yüksek işsizlik oranları ile tüm dünyada düşüştür. Sermayenin kâr arayan doğası gereği üretimin uluslararasılaşması, muhafazakâr, liberal veya sosyal demokrat hükümetlerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin benimsediği politikalar ile bağlantılıdır. Kapitalist küreselleşme, tam istihdam açısından uluslararası düzeyde dengeli bir ekonomiye yol açmamaktadır. Post-Keynesyen, özellikle de Post-Kaleckiye gelir dağılımı ve büyüme modelleri ise ücretlerin maliyete yönelik etkileri hususunda hem iç hem de uluslararası piyasaları dikkate alır. Bu çerçevede, emeğin toplam gelir içindeki payının artmasını çıktıdaki büyümeye bağlarlar. Buna da “ücret bazlı” büyüme derler. Daha ziyade dışsal sebeplere dayalı gelir dağılımındaki değişimlerin kısa vadede talep (büyüme) üzerindeki etkisini analiz ederler. Aşağıdaki grafikte genel giderlerde hem işgücü payında hem de işgücü piyasasındaki tarihsel düşüşü ve Avrupa’daki GSYİH büyüme oranları gösterilmektedir.

Grafik 1: İşgücü Geliri Payı (piyasa fiyatlarıyla GSYH'nin %'si) (sol sütun) ve AB ilk 15 ülkedeki yıllık ortalama GSYİH büyüme oranı (sağ sütun) (1960–2011). İnce çizgi işgücü payını, kalın çizgi ise GSYİH büyüme oranını simgelemektedir.

Kaynak: AMECO. 1990' a kadar Batı Almanya dahil.

Diğer yandan, kuramın günümüz ekonomik sorunlara yönelik sorun ve durum odaklı politik iktisat disiplini içinde çözümlemeleri özellikle dar gelirli kesimler için çok önemlidir. Yapısal sorunlarından biri olan 'eşitsizlik' hususu teorinin bu konuda üzerinde çalıştığı en önemli temadır. Bu kapsamda gelir dağılımı ile ilgili tartışmalar büyüme, enflasyon, teknolojik gelişme ve istihdam gibi unsurların yarattığı iktisadi sonuçlar açısından ele alınmaktadır. (Hein, 2016, s.5). Teknolojik değişim, küreselleşme, finansallaşma ve refah devletinin küçültülmesi de ücret payının düşmesinin en önemli sebepleridir. Bu arada, gelir dağılımı, bir yanda maliyetler ve birim kâr oranı, diğer yanda ise ücret düzeyi ve tüketim malları talebi arasındaki karmaşık bir ilişkidir. Örneğin, reel ücret seviyesindeki bir eksilme şirketlerin kârlarını çoğaltmak yerine istihdam oranında azalmaya neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, maaş seviyesindeki artışın bir neticesi olarak talebin yeterli

oranda yükseldiği durum ancak yüksek maaşlar söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum literatürde “Maliyet Paradoksu” olarak bilinmektedir (Jespersen, 2009, s. 42). Bu arada, kapasite kullanım oranı birin altında kaldığı takdirde maliyet paradoksu geçerlidir.

Bu kapsamda, PK iktisadi yaklaşım, gelir dağılımının ve eşitsizliğin ekonomik performans üzerindeki etkilerini anlamak, politika önerileri geliştirmek ve sosyal adaleti artırmak amacıyla çeşitli teorik ve analitik çerçeveler üzerinde çalışır. Bu yüzden de ekonomideki eşitsizliğin ve gelir dağılımındaki bozuklukların toplam talep üzerinde olumsuz etkiler yarattığını savunur. Bir başkası, düşük gelirli kesimlerin sınırlı harcama gücü, genel talebin düşük kalmasına ve bu da istihdamın azalmasına neden olur. Bu bağlamda, gelir eşitsizliğinin artması ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Post-Keynesyenler, ücretlerin belirleyiciliği konusunda geleneksel neoklasik iktisat anlayışına karşı çıkarlar. Onlara göre, ücretler sadece piyasa koşullarına göre değil, aynı zamanda güç ilişkilerine, sendikaların etkisine ve müzakere süreçlerine bağlı olarak belirlenir. Bu nedenle, gelir dağılımının saptanmasında ücret belirleyiciliğine odaklanırlar. Post-Keynesyenler, makroekonomik politikaların da gelir dağılımını etkilediğine inanırlar. Özellikle, mali politika araçlarının (kamu harcamaları, vergi politikaları) gelir eşitsizliğini düzenleme potansiyeline vurgu yaparlar. Gelir eşitsizliğini azaltıcı ve toplumsal adaleti artırıcı mali politikaların uygulanması gerektiğini savunurlar.

Bunlardan başka, PK iktisat, finansal piyasaların gelir dağılımındaki eşitsizliği artırdığına dikkat çeker. Finansal varlıklara erişimi olanların, olmayanlara göre daha fazla getiri elde etme olasılığı yüksektir. Bu durum, gelir eşitsizliğini daha da bozar. Aynı zamanda, finansal piyasalardaki spekülasyon ve krizlerin de eşitsizlik üzerinde olumsuz etkileri olduğunu söylerler. Post-Keynesyen iktisat, devletin gelir dağılımını düzenleyici bir rol oynaması gerektiğini savunur. Vergi politikaları, sosyal harcamalar, minimum ücret düzenlemeleri gibi kamusal politikaların etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini vurgularlar. Bu politikalar aracılığıyla, düşük gelirli kesimlere destek sağlamak ve sosyal adaleti artırmak mümkündür. Öte yandan, Cambridge Teoremi’nin yerini Kalecki’nin gelir dağılımı kuramının alması 1980’lerde Post-Keynesyen düşünceye daha fazla güç katmıştır. Çünkü, Cambridge Teoremi tam rekabet varsayımına dayanırken Kalecki eksik rekabetçi çerçeveyi esas almıştır. Ayrıca Kalecki kapasite kullanım oranını, uzun vadede endojen olarak varsaymıştır ve tam istihdam hipotezini kullanmamıştır. Hatta, Cambridge kuramında yer alan işçilerin ancak tasarruf ettiklerinde kâr elde edebilecekleri hususuna da yer vermemiştir. Maaş düzeyi ise Kalecki’nin yaklaşımında işçiler ve işveren arasındaki nispi güç farklılığına bağlıdır. Post-Kaleckiye modellerin test edilmesine yönelik yaklaşımlar ise ekonometrik metodoloji ve denklemler açısından, özellikle de açık ekonomi modelleri bakımından oldukça çeşitlidir. Literatürde iki farklı ekonometrik metodoloji kullanılmaktadır. Ampirik çalışmaların çoğunluğu tüketim (veya tasarruf), yatırım, ihracat ve ithalat (veya net ihracat) fonksiyonlarının tek denklemlerle

tahminine dayanmaktadır. Ancak, teorik çerçeve ve ampirik denklemler aynı değildir. Tüketim fonksiyonları da hemen hemen aynı şekilde tahmin edilir ve yatırım denklemleri biraz farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, temel fark, entegrasyon için gerekli olan uluslararası ticaret ve yardımcı fiyat denklemlerine birim işgücü maliyetleri ile ihracat ve ithalat fiyatlarının modellere dahil edilmesidir.

Diğer taraftan, erken Kaleckiyan modeller üzerine çalışan, heterodoks ve Marksist iktisat geleneklerinde gelir dağılımının dinamiklerini ve sınıf çatışmalarını inceleyen amerikalı iktisatçılar Samuel Bowles ve Robert Boyer, istihdam ve verimlilik rejimlerini kavramsallaştırmışlar ve ücrete dayalı bir istihdam rejiminin uygulanabilirliğini araştırmışlardır. Bunun için de kâr payının tasarruf ve yatırım üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Onlara göre eğer işgücü verimliliği dışsal ise, ücrete dayalı toplam talep rejimi, ücrete dayalı istihdam rejimi anlamına gelmektedir. Ancak, işgücü verimliliğinin içsel olması durumunda, ücret öncülüğünde bir toplam talep rejimi, ücret bazlı bir istihdam rejimi için gerekli ancak yeterli olmayan bir koşul haline gelir. Her iki durumda da ücrete dayalı bir toplam talep rejimi ücrete dayalı bir istihdam rejimi için ön koşuldur (S.Bowles ve R.Boyer, 1995). D. Gordon ise ABD ekonomisine ilişkin analizinde ayrı denklemler kullanmaktadır ve tasarruf, yatırım ile net ihracatı dışsal bir değişkenle normalize etmiştir. Kâr oranı ayrıca endojenleştirilmiştir ve kapasite kullanımına ve bazı dışsal değişkenlere bağlıdır. Sonuç olarak da ABD ekonomisinin kâr odaklı olduğu sonucuna varmıştır (D. Gordon, 1995). Bu iki erken dönem çalışması, ekonometri açısından değerli olmakla birlikte modellerde kullanılan değişkenlerin zaman serisi özelliklerini incelemekte başarısız olmaktadır. Ayrıca, uluslararası ticaret ile ihracat ve ithalatın belirleyicileri, modellerde ele alınmamaktadır.

Kaleckiyan düşüncede yer alan ücret-yanlı büyüme de ücretlerin payının yüksek olması, efektif talepte de artış olması nedeni ile ekonomik büyümeye katkı sağlanmaktadır. Ücretlerde oluşacak bir azalışın bu kesimin marjinal tüketim esnekliği daha yüksek olduğu için AD de (toplam talep) de ciddi kayıplara yol açacağı açıktır. Kriz sonrası dönemlerde de uygulanan bu tarz kemer sıkma politikaları, üretimleri daraltmaktadır. Düşük faiz oranlarından borçlanma ve yatırımcıların güvenini sağlamak adına uygulanan bu tarz tasarruf politikaları, paranın sızıntı şeklinde reel ekonomi dışına çıkmasına, ekonomik büyümenin yavaşlamasına ve telafi amaçlı daha fazla vergi toplama sorununa yol açmaktadır.

Bu yüzden, talep rejimleri üzerine yapılan daha yeni ampirik çalışmalarda toplam talep dengesine dayalı genel Keynesyen bir model önerilmektedir. Bu ampirik modellerde belirli bir ekonominin talep rejiminin karakterini belirlemek için iki tür denklem kullanılmaktadır. İlk denklem seti makroekonomik büyüklüklerle ilgilidir tüketim, yatırım ve ihracat ve ithalat (veya net ihracat). İkincisinde ihracat ve ithalatın belirleyicileri için yardımcı fiyat denklemleri kullanılır. Örnek olarak Stockhammer, Onaran ve Ederer' in modeline baktığımızda; toplam çıktının işgücü gelir

payının bir fonksiyonu olduğunu görürüz. Modelin amacı da işgücü gelir payındaki bir değişikliğin piyasa fiyatlarıyla GSYİH üzerindeki etkisini bulmaktır. Ancak, ampirik çalışmalarda sadece özel sektör hesaba katılır. Toplam talep ise şu şekilde ifade edilebilir;

$$AD = C(Y, LS) + I(Y, LS, zI) + NX(Y, P, P_x, P_m, zNX) + G(Y, zG)$$

Burada P yurtiçi fiyat seviyesini, P_x ihracat fiyatlarını ve P_m ithalat fiyatlarını temsil etmektedir. P, birim işgücü maliyetinin bir fonksiyonudur, dolayısıyla işgücü gelir payının da dolaylı bir fonksiyonudur. Yatırım ve (net) ihracat içinde dışsal değişkenler sırasıyla reel faiz oranı ve küresel taleptir. Ayrıca P_m modelde dışsaldır. Toplam talepteki değişim, gelir dağılımdaki değişimle başlar. Çarpan mekanizmasının da tüketim, ithalat ve yatırım üzerinde etkisi olacaktır. Dahası bu modelin ekonometrik tahmini için Stockhammer, Onaran ve Ederer: $C = f(W, R)$ şeklinde bir tüketim fonksiyonu önermektedir. Burada W (düzeltilmiş) işgücü geliri ve R (düzeltilmiş) sermaye geliridir. Bu denklem, ücretler ve kârlar üzerinden tüketim eğilimlerinin tahmin edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, ücretli çalışanların daha yüksek bir tüketim eğilimine sahip olması beklenmektedir (Stockhammer, E., Onaran, Ö ve Ederer, S, 2009. ss.139–159). Dahası, yatırım, genel olarak, toplam talebin, faiz oranı ve toplam kâr veya kâr payının bir fonksiyonu olarak tahmin edilir. Bu arada, Hein ve Vogel, kâr payının yatırım üzerindeki olumlu etkisini Avusturya, Almanya, İngiltere ve ABD için teyit etmemektedir (Hein E ve L. Vogel, 2008, ss. 479-511). Onaran ve Galanis da G20 ülkeleri üzerine yaptıkları çalışmada, ABD'nin kâr payının özel yatırımlar üzerinde önemli bir etkisi olmayan tek ülke olduğunu, analiz ettikleri gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ise kâr payının geçerli olmadığını bulmuşlardır (Onaran, Ö ve G. Galanis, 2012).

Tablo 1. Ücret-Bazlı Kalkınma Düşüncesinin Amaçları

Amaçları	Ulaşmak İstedikleri
Büyüme Tarzı	Tam istihdama dayalıdır.
AD'de Sürekli Artış	Ücret artışları ile tüketime artması, sonrasında yatırımların hızlanması, yeni teknolojiler ile verimlilikte artış ve AD'nin yükselmesi
Çalışma Hayatı	Sendikalaşmanın artması ve toplu pazarlık sürecinin dar kesimler lehine güçlendirilmesi.
Finansal Piyasalarda Regülasyonlar	Finansal spekülasyonların azaltılması ve uzun dönemde düşük hisseli ortakların yönetimlerde etkili olması, kredilere denetleme ve reklam yasakları, banka promosyonlarında azalma, finansal maliyet

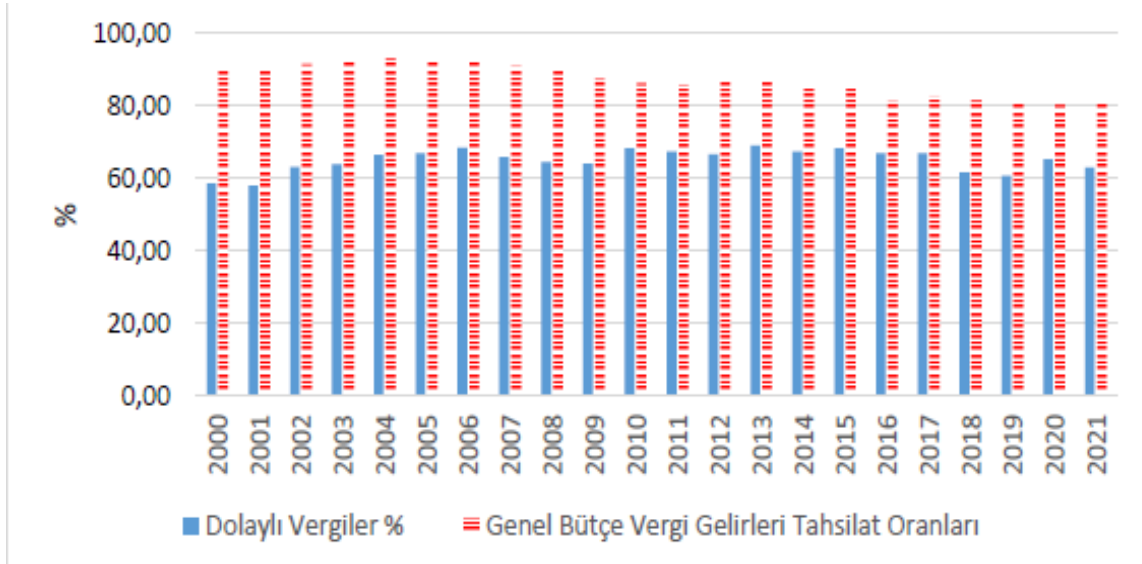
	vergisinin konulması, döngü karşıtı kredi yönetim politikası, vergi cennetlerinin gizliliğinin ortadan kaldırılması, gölge bankacılık endüstrisinin düzenlenmesi
Çalışma Saatleri	Toplam sürelerde azalma
Vergi Sistemi	Katma değer vergisi ve dolaylı vergilerin oranının azaltılması ile vergi tahsilat oranlarının yükseltilmesi
Mali Politikalar	Tam istihdamı sağlama, ücret-yanlı büyüme ile gelir dağılımındaki bozulmayı engelleme, uzun vadeli sürdürülebilir bir iktisadi büyümeyi oluşturma

Kaynak: Stockhammer ve Onaran (2012, ss.16-17)

Tabloya göre bir değerlendirme yapmak üzere ülkemize baktığımızda vergi sistemine göre Türkiye’de, istenilenin aksine dolaylı vergilerin oranının arttığı ve %70’lere ulaştığı, vergi gelirleri tahsilat oranının da doksanlardan seksenlere doğru azaldığını görmekteyiz)

Grafik 2: Türkiye’ de 2000-2021 yılları arasında Dolaylı Vergilerin Oranı ile Vergi Gelirleri Tahsilat Oranı

610

Kaynak: T.C Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022, verileri.

Lavoie'ya (2014) göre ise iktisadi düzeni normal kapasite kullanım oranına geri döndürecek asıl uygulama, "Cambridge Fiyat Mekanizması"dır. Bu mekanizma, gerçekleşen kârlılık seviyesi normalin üzerine çıktığında, şirketlerin de kâr marjlarını artırdığı adaptif bir süreçtir. Bu süreçte hem gelir dağılımını değiştirir hem de ekonomiyi normal kapasite kullanım oranına geri getirir. (Lavoie, 2014, s.391). Tasarruf eğiliminde endojen bir değişmeyi mümkün kılarak Kalecki'nin modelini geliştiren Pakistanlı ekonomist Anwar Shaikh (2007) da benzer bir alternatif geliştirmiştir. Shaikh kuramında Keynesyen ve Kaleckiye özellikler koruyarak normal kapasite kullanım oranına tekrar geri getirecek bir uygulama üzerinde çalışmıştır. Shaikh'in sentezinde, Keynesyen düşünce pratiğine uygun olarak tasarruflar yatırımlara bağlıdır ve gerçek kapasite kullanım oranının sürekli olarak normal seviyesinden sapacağı gibi bir durum bulunmamaktadır (A. Shaikh, 2007, s.6). Post-Keynesyen düşüncenin esasını oluşturan talep bazlı fonksiyonel gelir dağılımı ve büyüme analizine ilişkin literatürde tartışmalı olan hususlardan birisi de toplam talebin ana fonksiyonlarının etkileridir. Bu kapsamda, tüketimin içindeki ücret payı ile yatırımın içindeki kâr payının, toplam talep ve büyümenin ücret ya da kâr bazlı olduğunu hangi koşullar altında belirlediği tartışmaları da çok önemlidir (Hein, 2016, s.12). Hem ampirik hem de teorik seviyedeki bu tartışmalar, kâr veya ücret bazlı sistem uygulamalarının fonksiyonel gelir dağılımı açısından sonuçlarına odaklanmaktadır.

Diğer yandan, Palley (2014) işsizlikle birlikte ortaya koyduğu endojen kalkınma kuramında, Goodwin'in (1967) gelir dağılımı ve işçiler ile yöneticiler arasındaki maaş giderleri bölüşümünün belirleyicisi olan Marksist emek piyasası yaklaşımı ile Neo-Kaleckiye fonksiyonel gelir dağılımının belirleyicisi olarak vurgulanan monopol gücü yaklaşımını birleştirerek iktisadi düzenin aynı anda hem kâr hem de ücret bazlı özellikler gösterebileceğini belirtmiştir. Maaş giderlerinin bölüşüm etkisine atıfta bulunan Palley böylece iktisadi düzenin fonksiyonel gelir dağılımı açısından kâr güdümlü iken, ücret giderlerinin işçiler ve yöneticiler arasındaki dağılımı açısından ücret güdümlü olabileceğini ortaya koymuştur (Palley, 2014, s.1371). Palley'in "sentetik bir kapitalist ekonomik büyüme modeli" olarak tanımladığı bu sentezin getirdiği yenilik ise "yönetici ödemeleri" kavramıdır. Jespersen (2009) ise refah durumunun gelir dağılımı açısından oluşturacağı yapısal neticelerin değerlendirilmesinin Post-Keynesyen kuramda dikkate alınmadığını ifade etmiştir. Jespersen'e göre bu durum ortodoks yaklaşımın neo-klasik refah teorisine alternatif getirecek düşünceler bakımından boş alanlar oluşturmaktadır. Bu açıdan, Post-Keynesyen kuramın, ileride piyasa davranışları ve bireysel optimizasyon gibi hipotezlerin ötesine geçerek, gelir dağılımı, refah teorisi, devletin nihai işveren olması, kamu sektörü ve makroekonomik performansın tam entegre olduğu bir sentezi oluşturacağı belirtilmektedir (Jespersen, 2009, s.43). Devletin nihai işveren olma rolü olarak tanımlanan (DNİR) programlarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını düzeltecek bir fonksiyon olarak kullanılması için de ülkelerin

kurumsal kapasitelerini geliştirmeleri, toplum faydasına olduğunun herkesçe kabulünün sağlanması, suç oranlarının düşeceği vurgusunun kullanılması, maliyetinin karşılanması işsizlik fonları ile bütçe üzerinde yük oluşturmayaçağının belirtilmesi gibi argümanlar kullanılarak uygulanması gerekmektedir.

Özetle, Post-Keynesyen düşüncenin en iyi bilinen özellikleri arasında bulunan gelir dağılımı ve efektif talep, ekonominin genel durumu hakkında da bize ipucu verir. Gelir dağılımı hususunda Pasinetti ve Kaldor'un çalışmalarına dayanan Cambridge Teoremi uzun dönemde ve tam istihdam durumuna göre gelir dağılımını analiz eder ve kârın milli gelir içindeki payının, yatırım oranının, tasarruf miktarının tersi ile çarpımına eşit olduğunu belirtir. Kalecki'nin modelinde ise "monopol durumu" kavramı bulunur ve makro ve mikro bağlamda iş gücünün milli gelir içindeki payının, şirketlerin üretim maliyetleri üzerine ekledikleri kârlılık miktarı kapsamında olduğu üzerinde durulur. Bu modelde gelir ve istihdam yapısı, toplam talep tarafından belirlenir ve uzun dönem konjonktürel işsizlik mümkündür. Fonksiyonel gelir dağılımı hususunda yeni arayışlar, günümüz ekonomik çalışmaların başında gelmektedir. Hatta güncel literatürde, Kalecki ve Cambridge modellerinin diğer yaklaşımlar ile sentezlendiği alternatifler öne çıkmaktadır.

1.4.Feminist İktisat ve Post-Keynesyen Yaklaşım

Öncelikle feminist ekonomi anlayışında kadınların ekonomik şartlarının gelişimini sağlamak üzere iktisadi olarak neler yapılması gerektiği bulunmaktadır (İşler ve Eroğlu, 2004, s.61). Feminist ekonomistler, kadınların ikinci sınıf vatandaş olarak görülme nedeninin ana-akım iktisatçıların, homo-economicus anlayışında modelleştirdikleri kişiyi erkek olarak göstermelerine bağlarlar (İşler, 2010, s.1). Dahası, insan yaşamının iyi koşullarda sürdürülmesi, her türlü yaşamsal ihtiyacın karşılanması, kişilerin fırsat eşitsizliğine karşı gelmesi gibi insan odaklı olgular üzerinde çalışırlar. Hane içinde veya kırsal alanda göz ardı edilen kadın emek gücünün karşılıksız olarak kullanıldığını söylerler. Doğa ve çevrenin de doğal kaynakları ile mübadele edilmesi, hammaddelerin ana üretim girdilerinden biri olması nedeni ile iktisadın inceleme alanı içine alınması gerektiğini belirtirler. Toplumsal cinsiyet kavramını güç ilişkileri çerçevesinde iktisadi olguları açıklayan temel öge ve piyasa, aile, devlet gibi kurumları da cinsiyet ayrımını barındıran kurumlar olarak görürler. Dahası, feminist ekonomi anlayışı, neo-klasik ve kurumsal ekonomiden Marksist ya da sosyalist düşünceye kadar geniş bir yelpazede feminist bir bakış açısı getirmiştir. Ayrı bir düşünce okulu değildir. Ekonomik analizin yapıldığı bir mercek olarak, çeşitli ortodoks ve heterodoks metodolojik yaklaşımlardan birisidir. Cinsiyet eşitsizliği ile ilgili derin bir kaygı ile karakterize edilen, nispeten yeni bir geleneği temsil etmektedir ve kesinlikle diğer sosyal eşitsizliklerle ilişkilidir. Bu arada, toplumsal cinsiyetin iktisadi uygulamalarda dikkate alınmaması ekonomik olayların arkasında yatan nedenlerin doğru algılanamamasına ve sorunların gerçekçi olarak teşhis edilememesine yol

açmaktadır. Bu soruna çözüm olarak ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kriz öncesi ve sonrası değerlendirmelerde analitik bir kategori olarak kullanılması gerekmektedir (Akgöz ve Balta, 2015, s.13). Böylece ekonomi ilmi daha verimli bir disiplin haline gelecektir (Nelson, 1995, s.146).

Feminist görüşün toplumsal rollerin iktisadi davranışları belirlediği öngörüsünden hareketle, farklı kesimler arasındaki çatışmanın da kaynaklara erişimdeki eşitsizlikten oluştuğunu söyleyen Post-Keynesyenler bu durumun sürekliliğini vurgularlar. Öte yandan, feminist ekonomide ana kavramlar olarak cinsiyet, hane halkı ve karşılıksız çalışma, eşit işe farklı maaş; Post-Keynesyen ekonomide ise belirsizlik, piyasaların gücü ve endojen dinamikler bulunmaktadır. Her iki geleneği karşılıklı etkileşim ile daha güçlü hale getirmek mümkündür. Bu arada, feminist ekonomi ile karşılaştırıldığında, Post-Keynesyen kuram, piyasaların dengeye gelmesi, mükemmel bilgi (veya rasyonel beklentiler) ve tamamen dışsal temelli değişim gibi temel neo-klasik fikirlerin reddedilmesi açısından daha tutarlı bir gelenektir. Marc Lavoie, iki gelenek arasında daha fazla etkileşimin temelini oluşturacak dört ortak nokta önermiştir: süreçsel rasyonalite, holizm, realizm ve değişim yerine üretime odaklanma.

Bunlardan başka, feminist ekonomistler 'rasyonel ekonomik insan' standart kavramına yönelik çeşitli alternatifler geliştirmiştir. Holizm⁴ de feministler tarafından genel olarak kabul edilmemektedir; bazıları, özellikle ana akımda çalışanlar, metodolojik bireyciliğe bağlı kalmayı tercih ederler. Lavoie'nin önerdiği üçüncü ortak nokta olan realizm konusunda, Post-Keynesyenler ikna olmazlar. Feminist ekonomistler ise genellikle daha eleştirel bir tutum sergilerler. Lavoie'nin iki teori arasında tanımladığı dördüncü ortak nokta olan değişim yerine üretime odaklanma konusunda ise feminist ekonomistlerin gerçekten de Post-Keynesyenler gibi düşündüğünü söyleyebiliriz (Lavoie, 2003, ss. 189-192). Her iki ekolde finansal istikrarsızlığın etkileri ve zengin ile fakir ülkeler arasındaki artan uçurum üzerinde daha fazla dururken, feministler daha çok cinsiyet ayrımcılığı ve yoksulluk ile ilgilenmektedir. Her iki gelenek de sosyal sınıf ve cinsiyetin diğer sosyal farklılaşmalarla, ırk ve etnik köken gibi, etkileşiminin farkındadır (R. Williams, 1993, ss.144-153). Her ikisi de kurumların önemini tanır. Feminist endişeler özellikle, ücret farklılıkları ve cinsiyet ayrımcılığı en çok Post-Keynesyen işgücü analizinde kendisine yer bulmaktadır.

Aynı zamanda Marksist ve kurumsal ekonomide de Post- Keynesyen bağlantılar üzerinden feminist analizler için geniş bir alan bulunmaktadır. Toplumsal çatışmaları da çalışma hayatındaki eşitsizliklerde görmekteyiz. Hatta, hangi sektörlerde kimlerin çalışacağını hususu belirlenirken

⁴ Bütünün, kendisini oluşturan parçaların toplamından daha büyük olduğunu belirten felsefi görüştür. Buna göre, herhangi bir alanda (fizik, biyoloji, kimya, sosyoloji, ekonomi, dilbilim, felsefe) bütün kendisini oluşturan parçalardan ve alt sistemlerden farklı bir yapıdır. Bu yaklaşımın temel düşüncesi, sistemi tek bir varlık ya da parça olarak ele almasıdır. Ayrıca sorunların birisine çözüm bulunduğunda diğerlerinin de çözüleceğini belirtir.

piyasa kurallarının değil toplumsal cinsiyetçi yaklaşımlar egemen olmaktadır. Bu da sınıf içi bölüşüm gibi farklı sorunlara yol açmaktadır. Emek piyasalarındaki bu katı cinsiyetçi bakış açısı, ataerkil yapıdan kaynaklanır ve genel olarak kabul görür. Bu tarz kadınlara yönelik kısıtlayıcı düşüncelerde bölüşüm ve gelir dağılımında kapitalist hiyerarşinin farklı bir tezahürüdür. Ücretler belirlenirken verimlilik, tecrübe, eğitim veya bulunduğu pozisyon dışında bu tarz toplumsal pratiklerin yarattığı eşitsizliklerde kapitalist toplumlar kadın emeğinin sömürsünü hızlandırır. Bir yandan da sermayeyi ucuz işgücüne mahkûm eder. Kadınlarda bir nevi azalan büyüme dönemlerinde yedek işgücü haline gelirler. Oysa Post-Keynesyenlere göre kadın istihdamının artmasının, yoksulluk ve gelir adaletsizliğinin azaltılması ile doğrudan bağlantısı bulunmaktadır. Ama kadın istihdamı artarken bunu bir sömürü aracı haline getirip, kadınların iş yükünü çoğaltma veya eşit işe farklı maaş verilmesini şiddetle eleştirirler. Hiç şüphesiz emek gücünde kadın istihdamı iktisadi büyüme için daha önemlidir. Bu tarz cinsiyetçi yaklaşımdan ve yetersiz eğitimden oluşan düşük ücretleri, kalkınma oranları ve emek piyasası çıktıları ile ilişkilendiren ampirik çalışmaların arkasında Post-Keynesyen analizler bulunmaktadır. Bazı kalkınmakta olan ülkeler ise emek yoğun sektörlerdeki kadın işgücünü, dış ticarete rekabetin yoğun olduğu sektörlerde maalesef bir avantaj olarak görmektedirler. Her ne kadar yüksek kâr ve düşük birim maliyeti ile üretim yapılsa ve bu ülkelerin ödemeler dengesindeki açıkları kapatmaya yardım etse de yarı sanayileşmiş ülkelerde düşük gelirden oluşan talep yetersizliğinin ekonomik sonuçları daha ağırdır.

614

İleriye dönük olarak iki düşünce akımının iş birliği yapabileceği çok alan bulunmaktadır. Örneğin feminist endişelerin şimdiye kadar ele alındığı yüzeysel şeklin ötesinde, Post-Keynesyen işgücü ekonomisine entegrasyonu üzerinde çalışmak, Post-Keynesyen düşüncenin Marksist, kurumsal ekonomi ile feminist analizler için de geniş bir forum sağladığını göstermek, PK'nin gelir dağılımı teorisindeki süreç vurgusunu ve feminist ekonominin işgücü piyasasındaki ayrımcılığı analizlerinde bir araya getirme, paylaşım ve bölüşüm sorunundaki ortak kaygılar üzerinde daha fazla çalışma, sınıf ve cinsiyetin diğer sosyal farklılaşmalarla, ırk ve etnik köken gibi, etkileşimleri üzerinde durma, tarihsel gelişim ile bağlantılı olan iki okuldaki zıtlıkların giderilmesine çalışma, iki düşüncenin de sosyal ve ekonomik olaylara bakışındaki hem diğer disiplinlerden faydalanma hem de eleştirel realist mantığa göre davranma ilkesinden daha fazla yararlanmayı sayabiliriz.

2. POST-KEYNESYEN TEORİ'NİN GÜNÜMÜZ NEO-LİBERAL VE KAPİTALİST POLİTİKALARA ELEŞTİRİSİ İLE GETİRDİĞİ YAPISAL ALTERNATİFLER

İktisadi büyüme ve bölüşüm ilişkisinin negatif yönü kendisini en fazla gelir eşitsizliği kapsamında göstermektedir. Hızlı büyüme neo-liberallerin iddia ettiği gibi bölüşümde eşitsizliği ve yoksulluğu engelleme konusunda etkili olamamıştır. Gelir dağılımı ve kurumlar ile insan ilişkilerini

düzenleyen yazılı olmayan kurallar “kapsayıcı kalkınma” çerçevesinde ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Sosyal yaşamdaki eşitsizlik ve ekonomik değişimler arasındaki çift yönlü bağlantıyı iyi kavramak, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı hususundaki ana argüman konumundadır. Beşerî sermayenin dağılımdaki eşitsizlik ekonomik gelişmeyi de sekteye uğratmaktadır. Yüksek nitelikli kurumların destekleri ile toplumun dar gelirli kesimleri, olumsuzluklardan fazla etkilenmezler. Sosyal dayanışmanın ve karşılıklı güvenin az olduğu toplumlarda kurumlarda zarar görmektedir (Easterly, 2001, ss. 135-157). Kurumların dışlayıcı değil vasıflı olması sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeyi sağlamaktadır. Dahası, yoksulluğu azaltmak ile gelir eşitsizliği ile mücadele piyasa ekonomisinin verimliliği açısından da çok önemlidir (Acemoğlu&Robinson, 2008).

Bu kapsamda, Post-Keynesyen teorinin, neo-liberal ve kapitalist politikalara getirdiği eleştiriler ve alternatifler olarak;

1. Gelir Eşitsizliği ve Sosyal Adaletsizlik:

Eleştiri: Post-Keynesyen teori, neo-liberal politikaların gelir eşitsizliğini artırdığını ve sosyal adaleti ihmal ettiğini vurgular. Zenginlere vergi indirimleri, refah devleti kısıtlamaları ve serbest piyasa odaklı politikalar, gelir dağılımındaki uçurumu derinleştirir.

Alternatif: Post-Keynesyen teori, progresif vergilendirme, sosyal harcamalardaki artışlar ve maksimum ücret politikaları gibi tedbirleri önererek gelir eşitsizliğini azaltıcı politikalara odaklanır. Toplam talebin istikrarlı olması için de gelir dağılımını dengeleyen harcamalar yapılmalıdır.

2. Finansal Krizler ve Regülasyon:

Eleştiri: Neo-liberal politikalar, finansal piyasaların serbestleştirilmesini ve düzenlemelerin azaltılmasını destekleyerek finansal krizlere zemin hazırlar. Onlara göre faiz oranları ve kredilerin kamu veya özel sektöre yönelik veya sektörel dağılımı piyasa tarafından saptanmalıdır. Böylece sermaye ve tasarruflar pozitif etkilenir. Yüksek reel faizler tasarrufları ve sermayenin ortalama verimliliğini artırarak büyümeyi de pozitif etkileyecektir.

Alternatif: Post-Keynesyen teori, finansal piyasalara sıkı bir regülasyon getirilmesini ve spekülasyonu kontrol altında tutmayı önerir. Ayrıca, merkez bankalarının ve devletin ekonomiyi yönlendirmesi ve kriz durumlarında müdahale etmesini savunur. Finansal piyasaların serbestleşmesi konusunda da belirsizlik, finansal kırılganlık, kriz riskinin artması, asimetrik bilgi, ters seçim ve ahlaki bozulmaların olumsuz etkilerine değinirler. 2008 küresel mali krizi öncesi, bu tür politikaların riskleri görülmüştür.

3. Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Yapısı:

Eleştiri: Neo-liberal politikalar, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini teşvik eder. Bu durum, temel hizmetlere erişimin sınırlanmasına ve özelleştirilen sektörlerde kâr odaklı uygulamalara yol açmaktadır.

Alternatif: Post-Keynesyen teori, bazı temel hizmetlerin kamusal olması gerektiğini savunur. Eğitim, sağlık ve altyapı gibi sektörlerde devletin etkin bir rol oynaması ve kamu hizmetlerine adil bir erişimin sağlanması gerektiğini öne sürer. Harcamaların ayrıca verimliliği de pozitif etkisi bulunmaktadır ve büyüme ile özel kesim yatırımlarına da pozitif katkı sağlar. İşsizlerin eğitimi için ayrılan ödemeler nitelikli istihdamın yaratılmasına da sebep olur, suçlu oranı azalır.

4. Mali Disiplin:

Eleştiri: Neo-liberallerin, mali disiplinden anladıkları enflasyon ve ödemeler dengesi açıkları gibi bütçe açıklarının da makroekonomik dengesizliklere yol açması ve bu nedenle azaltılmasıdır.

Alternatif: Post-Keynesyenler ise daraltıcı bir mali disiplin uygulaması istemezler. Tam aksine tam istihdam için denetimli bir kamu harcamasından yanadırlar. Ayrıca, dışlama etkisi olmadan da devlet yatırımlarının özel kesim harcamalarını tamamlayıcı bir fonksiyonu vardır. MB, rezervleri reel sektöre yönelik krediler olarak ayarladığında faizlerin kamu harcamaları nedeniyle ilave bir baskı oluşturması önlenabilir. (Nevile, 2003).

5. Vergi Düzenlemeleri:

Eleştiri: Neo-Liberal sistemde özellikle rantiyeye kesime veya büyük sermaye sahiplerine yönelik vergi indirimleri bulunmaktadır. Böylece ekonominin arz yönünün güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Uygulama da dolaylı vergilerin oranı da bu yüzden yüksektir.

Alternatif: Post-Keynesyenler vergi kaçaklarının önüne geçmeyi ve sağlıklı bir vergi sistemini toplumun sosyal ve kültürel alt yapısını yansıtmaları açısından ele alırlar. (Marangos, 2012, ss. 583-609). Özellikle Kalecki kısa dönemde kârlar ve ücretlerin vergilendirilmesinin, milli gelir içindeki ücretlerin payı üzerinde dolaylı bir katkı sağlayarak uzun dönemde toplam kârlılığı belirleyen harcamalar üzerinden yatırımları pozitif etkilediğini göstermiştir. Dahası, Post-Keynesyenler reel ücretlerin mal piyasasında belirlendiğini ve kâr ile ücretlerden alınan vergilerin iş dünyasının mark-up oranlarına vereceği tepkiye bağlı olarak belirlenmesi gerektiğini savunurlar.

6. Genel Olarak Yapısal Alternatifler:

Birincisi, Post-Keynesyen teori, devletin kamu harcamalarını artırarak ve istihdam politikalarını güçlendirerek ekonomik büyümeyi desteklemeyi önerir. Bu tedbirler, özellikle durgunluk dönemlerinde talep oluşturarak istihdamı artırabilir. İkincisi, Post-Keynesyen teori, finansal

piyasaların sıkı bir şekilde regüle edilmesini ve finansal kurumların sorumluluk taşımasını savunur. Bu durum da spekülasyonu önler ve finansal istikrarı sağlamaya yöneliktir. Üçüncüsü, sosyal harcamaların artırılmasını, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere yatırım yapılmasını belirtir. Bu husus ise toplumsal eşitsizliği azaltır ve insanların yaşam standartlarını yükseltir. Dördüncüsü, çevre dostu teknolojilere ve sürdürülebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılmasını destekler. Bu yaklaşımda hem ekonomik büyümeyi teşvik eder hem de çevresel sürdürülebilirliği sağlamaya yöneliktir. Kurlar konusunda ise Post-Keynesyenler uluslararası ticaret de denge olmadığını, yeni merkantalist bir hegemonyanın hâkim olduğunu ve belirli ülkelerde yoğunlaşan çoğu da spekülatif amaçları bulunan portföy yatırımcıları tarafından kurların tespit edildiğini belirtmektedirler. Bu durumda kurların volatilitesine yol açarak dengesizliğin artmasına sebep olur. Bu yüzden de Post-Keynesyenler, sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ciddi sermaye kontrolleri çerçevesinde ayarlanabilir dalgalı döviz kur sistemini önerirler (Chang ve Grabel, 2004). Dış ticaret için de devletlerin bebek sektörlerini korumalarını ve destekleyici bir ihracat teşviki uygulamalarını, verimliliğe önem vermelerini, borç ve döviz krizi yaşamamaları için ödemeler dengesi açıklarına dikkat etmeleri gerektiğini söylerler. Dış ticaret açıkları veya döviz krizleri sonucu oluşan yüksek enflasyon ve işsizliğin de yoksulluğu artıracığını belirtirler (Marangos, 2012, ss.583-609). 2008). Doğrudan yatırımlarda ülke içi dengeye dikkat edilmesini, kâr transferi veya teknolojik birikim, know&how olanlar ve katma değer yaratanlara öncelik verilmesini, dolaylı yatırımlar da ise kısa vadeli ve spekülatif amaçlı gözükenlerden uzak durulmasını, Tayvan, Kore ve Çin gibi sıkı bir denetim ve düzenleme ile kalkınma da başarılı olmuş ülkelere bakılmasını önerirler. Kamunun ekonominin genelinden özelleştirmeler vasıtası ile veya sadece özel sektöre öncelik verilerek çekilmesini istemezler. Kamunun etkinsizliği veya devasa açıklara sebep olduğu şeklindeki yaklaşımlara destek vermezler. Pek çok Avrupa ülkesinin halen ekonominin genelinde ciddi payları bulunduğunu hatırlatırlar. Büyüme için kamu mülkiyetinin belirli bir oranı olması gerektiğini savunurlar. Verimlilik ve yatırımların kârlılığı için illa da maaşların azaltılması veya katı olmayan işgücü piyasalarına gerek olmadığını, tam aksine yasal zemine dayalı ve işçi dostu bir işgücü piyasası, enflasyonun üzerinde ve asgari yaşam koşullarını rahatlıkla sağlayacak bir asgari ücret ile pazarlık gücü fazla, örgütlenme özgürlüğü olan ve sendikalaşma oranı yüksek bir yapının büyümeyi artıran unsurları olduğunun üzerinde dururlar. Mülkiyetin tabana yayılması ve küçük işletmelere verilen önem nedeniyle toprak reformu gibi uygulamaları desteklerler. Dahası, her ülkenin içinde bulunduğu demokratik ve siyasal yapısını oluşturan ve sosyal&ekonomik tarihi geçmişine dayalı bir kurumsal yapısı bulunduğunu, bu kurumlarında insan hakları ve demokratik özgürlükçü değerlere göre geliştirilmeleri gerektiğini belirtirler. Kısaca Post-Keynesyen teori, neo-liberal politikalara alternatif olarak daha kapsamlı, sosyal adaleti gözetici ve sürdürülebilir ekonomik ve sosyal politikalar önerir.

2.1. Post-Keynesyen Teorinin Geleceği ve Yeni İlgi Alanları

Post-Keynesyen teori de yeni ufuklar açmak ve kuramı daha ileri taşımak ancak yeni yaklaşımlar geliştirmek ve teoriyi güncellemek ile mümkündür. Bu kapsamda, Post-Keynesyen teorinin ekonomik olmayan faktörlerle (sosyoloji, çevre bilimleri, politika bilimi vb.) olan etkileşimini daha derinlemesine inceleyerek, çok disiplinli bir yaklaşım benimsemek, teorinin daha geniş bir bağlamda anlaşılmasını sağlayabilir. Örneğin, Post-Keynesyen teorinin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi konularına odaklanan yeni modeller ve analizler geliştirmesi ve ekonominin çevresel etkilerini daha iyi anlamak adına ve sürdürülebilir kalkınma için politika önerileri sunması gerekmektedir. Bir başkası teorinin finansal istikrarsızlık ve krizlere ilişkin modellerini güncellemek ve küresel finansal sistemin karmaşıklığına daha iyi uyum sağlayacak yeni teorik çerçeveler geliştirmek, gelecekteki ekonomik krizlere karşı daha iyi çözümler sunacaktır. Veya dijital ekonomi, yapay zekâ, otomasyon gibi teknolojik değişimlere nasıl yanıt verebileceğini ve bu faktörlerin ekonomik dinamikleri nasıl etkilediğini incelemek, günümüz ekonomisinin öne çıkan sorunlarına çözüm aramak için faydalıdır. İlaveten, küresel ekonomik ilişkileri daha iyi anlamak adına uluslararası ticaret, sermaye hareketleri ve döviz kurları gibi konularda daha kapsamlı modeller geliştirmek, küresel ekonominin karmaşıklığını anlamak ve daha etkili politika önerileri sunmak açısından önemlidir. Kültürel faktörlerin, toplumsal normların ve değerlerin ekonomik süreçlerle nasıl etkileşime girdiğini daha iyi bilmesi ise ekonomik karar alma süreçlerine kültürel ve toplumsal dinamikleri dahil etmeyi sağlar. Son olarak, gelir eşitsizliği ve toplumsal adalet gibi konularda daha etkili politika önerileri geliştirmesi, ekonomik politikaların daha adil ve kapsayıcı olmasına katkıda bulunacaktır. Bu yaklaşımlar, muhakkak, Post-Keynesyen teorinin evrimini hızlandırır ve tabi ki günümüz ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara daha etkili çözümler bulmasına yardımcı olacaktır.

Diğer yandan, Post-Keynesyen düşünce, özellikle krizlerin ardından çözüm odaklı alternatifler geliştirmede heterodoks iktisadi yaklaşımlar arasında ağırlığını arttırmıştır. Kapitalizmin günümüzde yaşadığı çelişkiler, krizlerin üzerinden oldukça fazla bir süre geçmesine rağmen ekonominin devamlı durgunluk da kalacağı endişesinin giderilememesi gibi hususların varlığı PK kuramı daha geniş bir düzlemde ele almayı ve ileri taşımayı gerekli kılmaktadır. Bu arada, Post-Keynesyen düşüncenin daha kapsamlı çözümler bulacak hale getirilmesi için eleştirilen yanları üzerinde çalışmak gerekmektedir. Hatta, dünya ekonomisinin günümüzde karşılaştığı çelişkiler sebebiyle yeni problemler ortaya çıktıkça “gerçeği bilimsel tutarlılıkla açıklama” ve “çok yönlü ilerleme” eğilimleri, kuram bünyesinde sürekli tartışılır hale gelmiş ve eleştirel açıdan yeni yönelimlerinin ne olması gerektiği üzerine çalışmalar ağırlık kazanmıştır (Gürkan, 2016, s.32). Konu ile ilgili olarak Stockhammer ve Ramskogler’in (2009, s.227), Post-Keynesyen teorinin güncellenmesi fikrine yanıt aradığı “Post-Keynesian Economics: How to Move Forward- Post-

Keynesyen Ekonomi Daha İleri Nasıl Götürülür” başlıklı ortak makalesinde görüleceği üzere, yeni olgular temelinde tartışmaların genişletilmesi ve teorinin günümüze uyarlanması gerekmektedir.

Bunlarla birlikte Post-Keynesyen kuramın diğer ekonomi okulları ile çalışması ve kapitalizmin güncel sorunlarına çare bulmasına yönelik istekleri farklı yaklaşımlarla ele almak gerekmektedir. Örneğin, Marksist düşünce ile benzerlikleri ve etkilendiği hususlar bu kapsamda görülebilir. Kapitalizmi ana uğraş konusu olarak ele alan her iki düşünceye Kalecki üzerinden bir bağlantı kurulabilir (King, 2013, s.503). Aynı şekilde, Minsky’nin (1996) “Post-Keynesyen düşüncenin temel inceleme nesnesinin kapitalizm” önermesinden yola çıkarak kapitalizme yönelik eleştiriler ve neo-liberal politikalara alternatifler bağlamında ortak çalışmaları çoğaltmak mümkündür. Post-Keynesyen kuram yine aynı şekilde “Kurumsal İktisat”, “Feminist İktisat”, “Ekolojik İktisat” gibi ekonomik analizlere farklı açıdan yaklaşan heterodoks düşünceler ile de iş birliği yapmalıdır. Benzer temalar üzerinden yapılacak bu tarz ortak çalışmalar politik, sosyal ve ekonomik analizler açısından Post-Keynesyen yazımı ileri noktalara taşıyacaktır.

Diğer yandan, yukarıda değindiğimiz hususlar çerçevesinde Post-Keynesyen düşüncenin ana-akım ve eleştirel heterodoks teorilerin uzantıları ile olan ilişkilerinin netleştirilmesi de gerekmektedir. Örneğin ana-akım teoriyi bütünüyle yok saymaması düşüncesine bu noktadaki ilk öneri diyebiliriz (Stockhammer ve Ramskogler, 2009, s.228). Bu iki ekonomist de zaten makalelerinde (Stockhammer ve Ramskogler, 2009, s.239) kuramın ana-akım düşünceye alternatif oluşturması gerektiğini belirtmiştir. Yine bu iki yazarın oluşturduğu yöntemle göre Post-Keynesyen kuramın eleştirel heterodoks düşünce ile daha yapısal bir ortaklığa girmesi gerekmektedir. Dahası, eleştirel gelenek ve Post-Keynesyen ekonomi, ana-akıma göre reel ekonomik sorunlar çerçevesinde çok daha fazla ortak konuyu ele almaktadır.

Bir diğeri, ekolojik dengenin bozulması, doğa tahribatı, çevre kirliliği gibi konular da yakın dönem Post-Keynesyen ekonomi yazımının en önemli ilgi alanlarından bir tanesidir (Fontana ve Sawyer, 2016). Stockhammer ve Ramskogler’in (2009) da ısrarla belirttiği üzere kuram, kapitalizm&çevresel yıkım ilişkisine yönelik çözüm ağırlıklı politika önerileri sunmalıdır. Ayrıca, ekonomik büyümenin sağlıklı bir şekilde tekrardan sağlanmasına yönelik ele alınan “ücret yanlı büyüme” başlığı altında değerlendirilen öneriler ile ulaşılan bulgular da ekoloji ile doğrudan ilişkilidir. (Stockhammer ve Onaran, 2012, s.17).

Post-Keynesyen iktisadın ilgilenmesi gereken diğer hususlarda “iktidar, yönetim ve devlet sorunu” gibi başlıklardır. Kalecki’nin (1943, s.326) ısrarla belirttiği üzere tam istihdama erişimde karşılaşılan sorunlar genelde iktisadi gerekçelerden kaynaklanmaz, politik nedenlerde bu hususta etkili olmaktadır. Demek istediğim, “kamusallık fikri” (Gürkan, 2016, s.33) çerçevesinde devleti istihdam konusunda ciddi olarak pro-aktif davranmaya yönelten Post-Keynesyen kuramın

karşısında ciddi bir şekilde devletin politik iktisat bağlamında analiz edilmesi sorunu bulunmaktadır. Yetersiz istihdam oluşturan, sosyal güvencesi net olması gereken ve sağlıklı çalışma koşulları sağlayamayan ayrıca yeterli bir maaş veremeyen bir kamu kesiminin olduğu toplumsal düzende (Chomsky, 2012, s.338) bu sorun daha da yapılaşmaktadır. Amerikalı teorisyen Nancy Fraser’ göre, 2018 global virüs salgını ile ortaya çıkan gelişmeler de bu türden bir ihtiyacı gözler önüne sermektedir. O dönem için siyasi gelişmeler olarak ABD de cumhuriyetçi başkan seçilmesi, İngiltere’nin AB’den çıkmasını öngören Brexit oylamasında ayrılma sonucunun ortaya çıkması, İtalya’da Başbakan Matteo Renzi’nin sosyal reformlarının reddedilmesi, Avrupa da aşırı sağ partilerin yükselmesi gibi gelişmeler ekonomik buhranla birlikte dar gelirli kesimler veya göçmenler gibi toplumsal ögeler için siyasi bir “var olma” krizinin de ortaya çıktığını göstermektedir (N. Fraser, 2017, s.59). İngiliz gazeteci P. Mason da “o halde yapılması gereken ekonomik eleştirinin ötesine geçmektir” demiştir (Mason, 2017, s.127). Hatta, İtalyan ekonomist Giovanni Arrighi’nin nihaî krizler hakkında kullandığı “terminal crisis” (Arrighi, 2010, s.367) kavramsallaştırmasını ele alırsak, düzenin kendisinin aslında bir sona ulaştığı ya da Post-Neoliberalizm olarak isimlendirilen bir döneme geçildiği argümanları detaylı bir biçimde konuşulabilir. Ayrıca, bu konular ile ilgili fikir teatileri bizleri hâkim paradigmanın ötesine de götürecektir. Nihayetinde yüzleşilen meseleler hakkında geniş kapsamlı bir tartışma yürütmek son derece faydalı olacaktır (Bauman, 2017, s. 43; Rendueles, 2017, s.168).

Üzerinde durulacak ilk tema, yakın tarihin yol açtığı büyük değişimlerin yıkıcı etkileri olacağı gerçeğidir. Mesela daha evvel yaşanan, 2008 ekonomik krizine siyasi krizler de eklenmiş ve devletlerin küreselleşme çerçevesinde egemenlik haklarının giderek azaldığı gözlemlenmiştir. Eski FED başkanı A.Greenspan bu hususta “ABD de kimin başkan olacağının artık bir önemi kalmamıştır çünkü dünya küresel piyasalar tarafından yönetilmektedir” demiştir. Alman ekonomik sosyolog, W. Streeck, belirli grupların elinde olan küresel finans sektörünün içinde bulunduğu bu durumu: neo-liberalizm ve küreselleşmenin karışımı olan “büyük gerileme” olarak nitelendirmiş ve dünya nüfusunun sadece yüzde birinin dünya GSMH’nin yüzde 50’sini elinde bulundurduğu bu tarz bir küresel adaletsiz düzenin artık sürdürülemez olduğunu belirtmiştir. Kısaca, ekonomik ve sosyal her alanda yapıcı alternatifler geliştirilmeli ve neo-liberal politikalar sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar mutlaka giderilmelidir (Rendueles, 2017, s.180; Streeck, 2017, s.182).

Bunlardan başka, ekonomik eşitsizliğin ciddi seviyelere ulaştığı günümüzde yapıcı alternatifler oluşturmak çok önemli bir hale gelmiştir. Bu hususta ABD’li düşünür N.Chomsky’nin (2012, s.345) “merkez siyasetin çöküşü” olarak bahsettiği heteredoks politikaların yeterli alternatifler üretemeyerek etkisiz kalmasının ciddi sonuçlara yol açtığını söylemesi dikkate değerdir. Nitekim topluma herhangi bir alternatif ekonomik vaatler önerilmediği durumlarda parasal sıkılaştırma argümanı genel bir uygulama haline gelmiştir. Tekdüze IMF politikalarının uygulanması da

ekonomik egemenliği yok etmiştir. Nihayetinde pek çok devlette siyasete yön veren popülist liderler, ülkelerinin küresel anlaşmaların, uluslararası finansın ya da çok uluslu sermayenin esiri olduğunun farkına vararak ekonomik egemenliği geri kazanmak yönünde çabalar göstermeye başlamışlardır (Appadurai, 2017, s.21). Kaybedilen ekonomik egemenliğin tekrar kurulması çabaları bile neo-liberal politikaların sebep olduğu adaletsizlikleri önleme ve dar gelirlielerin kaybettikleri imkanları tekrar elde etmelerine olanak tanımaktadır (Illouz, 2017, s.86).

İlave olarak, ekonomik ve sosyo-kültürel egemenliğin tekrar elde edilmesi, klasik ekonomi teorisinin belirttiği şekliyle sadece kendi çıkarını düşünen iktisadi insanın bencillik yerine mutluluğa ve paylaşma açılmalarını sağlamıştır. Neo-liberal dönüşümün bireyin dünyasında yol açtığı yıkım yerine böyle bir yapı çok daha sağlıklı bir toplum demektir. Amerikalı Marksist düşünür David Harvey’in söylediği gibi kimliğin oluşumunun en önemli parçası ve ortak hafızamızın en önemli fiziki yapıları olan mekânın önemsiz olduğu mesajının verilerek yok edilmesi, ortak kimlik arayışının tüketildiği bir yalnızlaştırma sürecine sebep olmaktadır (Mason, 2017, ss. 113-115). Bu hususta neo-liberal anlayış, bireyselliğin kolektif olanın önüne geçmesiyle kapitalizme uygun ve görünürde mükemmel bir sentez oluşturmuş (Mason, 2017, s.121) ve birey ekonomik düzene uyumlu hâle getirilmiştir. Marx’ın “benliğin vahşileştirilmesi” olarak belirttiği bu dönüşüm aslında kimliğin tersine çevrilmesidir (Berman, 2014, ss. 25-31). Birey görünürde bağımsızlaştırılmaya çalışılmış, ancak realitede kölelik kusursuzlaştırılmıştır (Berman, 2014, s.59). Dahası, piyasa düzeni içerisinde serbest pazar ilkeleri içselleştirilmiş ve birey kendisini sürekli bir rekabet içinde bulmuştur. Alman sosyolog ve Marksist Max Horkheimer’in “araçsal aklın cisimleşmesi” olarak belirttiği şekilde her şey bir amaç&araç mantığına ve doğayı, kitleleri, politik yapıları vb. kontrol etme olgusuna tabi kılınmış, ve neo-liberal düzen alternatifsiz olarak ilan edilmiştir. (Nachtwey, 2017, s.161).

2.2. Teorinin Güncelleştirilmesi

Post-Keynesyen düşünciyi güncellemek ve ekonomik gerçekliklere daha iyi uyum sağlamak adına teorinin, finansal piyasalardaki karmaşıklığı ve dijitalleşmeyi daha iyi anlaması gerekmektedir. Yüksek frekanslı ticaret, kripto paralar gibi yeni olguları ve finansal inovasyonları içeren bir çerçeve geliştirilmesi de önemlidir. Bu kapsamda, küresel ticaret, sermaye hareketleri ve döviz kurları gibi faktörleri içeren daha kapsamlı bir uluslararası ekonomi analizi, küreselleşmiş dünyaya daha uygun olur. Çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi konularını içeren daha kapsamlı bir çerçeve geliştirme ise Post-Keynesyen teorinin, çevresel faktörleri ve sürdürülebilir kalkınmayı daha iyi entegre etmesini sağlar. Dijital ekonominin ve teknolojik değişimlerin ekonomik dinamiklere etkisini daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek, yapay zekâ, otomasyon, dijital platformlar gibi konulara odaklanarak Post-Keynesyen teorinin bu değişimleri nasıl açıkladığını

geliştirmekte önemlidir. Teorinin, devlet müdahalesi ve kamu politikalarının rolünü günümüz ekonomik ihtiyaçlarına göre daha iyi uyarlaması da gerekmektedir. Özellikle, eşitsizlikle mücadele, teknolojik değişime uyum, sosyal güvenlik ve eğitim gibi alanlarda daha etkili kamu politikalarını içeren bir perspektif sunması şarttır. Ayrıca, Post-Keynesyen teorinin, toplumsal ve kültürel dinamikleri daha iyi anlamak için ekonomik karar alma süreçlerindeki kültürel etkileşimleri daha iyi kavrama ve toplumsal faktörleri analize dahil etmesi gerekmektedir. Diğer bir güncelleme alanı, mikroekonomik düzeydeki karmaşık bağlantıların makroekonomik sonuçları nasıl etkileyebileceğini anlamak için araçlara dayalı modellemelerdir.

Dahası teorinin finansal krizlere, durgunluklara ve ekonomik istikrarsızlıklara daha etkin bir şekilde yanıt vermesi, ekonomik krizlere ve küresel dalgalanmalara uygun modeller geliştirerek olabilir. Bu adımlar, teorinin güncellenmesi hususunun ekonominin karmaşıklığına yönelik daha iyi cevaplar verebilmesini sağlamak açısından önemlidir. Bu süreçte, farklı disiplinlerden gelen bilim insanlarının iş birliği ve teorinin pratiğe daha etkili bir şekilde uygulanması sağlama fonksiyonu önemli bir rol oynayacaktır. Bu amaca yönelik ayrıca, Post-Keynesyenlerin 1990'lardan itibaren finansal kırılganlıklar ile kriz risklerini azaltan, makro ekonomik istikrarı sağlamaya yardımcı olan ve ayrıca kuram ile aynı amaçları taşıyan "Sermaye Yönetim Teknikleri" ne de çalışmalarında daha fazla yer vermeleri gerekmektedir.

Benzer şekilde, kuram çözüm odaklı önerilerini genişletmeli "iş gününün veya saatlerinin azaltılması, emeklilik prim kesintilerinin profesyonellerce yönetilen fonlarca farklı enstrümanlar ve yatırımlar ile emeklilik sonrası çok daha kazançlı hale getirilmesi, finansın demokratikleştirilmesi, doğrudan istihdamın kamu tarafından sağlanması, sosyal güvenliğin çerçevesinin ve işlevinin genişletilmesi, sermayenin ve üst gelir gruplarının vergilendirilmesi," gibi yeni hususlar doğrultusunda fikirler geliştirilmelidir.

Bunlardan başka, eksik olan Sraffian "süper çarpan" ile tipik bir Post-Keynesyen fikri olan "endojen para" kavramlarının entegrasyonunun yollarını araştırmaktır. Piyasaların nasıl ayarlandığı ve daha spesifik olarak esnek fiyatların oynadığı rolü nasıl gördüğüne dair netlikler getirilmelidir. Fiyat mekanizmasının keyfi kabulü ve reddi konusunda da gerçekten de işsizlik sorunlarını ele alırken reel ücretlerin esnekliğini reddetme konusunda görünüşte tüm Post-Keynesyenler hemfikirken, para piyasalarında para politikası ve faiz oranları aracılığıyla fiyat esnekliğini uygulanırken oldukça uyumsuz görünmekte. Bu konu üzerinde de çalışmalar yapılmalıdır. Kapitalist ekonomilerin işleyişine dair temel vizyon konusunda önemli bir uzlaşma eksikliğine de bakmak lazımdır. Amaç değil sadece bir araç olarak görülen ekonometri kullanımını,

AER yaklaşımına uygun, ergodik olmayan sistem çerçevesinde ve eleştirel gerçeklik ile yorumlayarak yaygınlaştırabilir.⁵

İlavetemi, Post-Keynesyen ekonomistler, genellikle içsel istikrarsızlaştırıcı güçlerin devrede olduğunu ve fiyat mekanizmalarının genel olarak bunlarla başa çıkamayacağını düşünmektedirler. Bu hususta elbette finansal krizler ve işsizlik durumları da dahil olmak üzere çoklu dengeler ortaya çıkabilir, bu nedenle hükümet müdahaleleri ve piyasa güçlerinin düzenlenmesinin nasıl olması gerektiği de izah edilmelidir. İşsizliği azaltmak için de doğrudan oranlar üzerinde çalışmak gerekmektedir, fiyatlar veya ücretler aracılığıyla değil. Para politikası açısından ise Post-Keynesyenler faiz oranlarının kullanımı konusunda bölünmüş görünmektedirler. Bazıları gerçek bir değişken hedefi olduğu sürece ince ayar yapılmasını savunmaktadır (Rochon ve Setterfield, 2008, ss.2-25). Bazıları ise ince ayar yoluyla esnek faiz oranlarının para politikasını yürütmenin doğru bir yolu olmadığını açıkça kabul etmektedirler. Örneğin, Joan Robinson faiz oranındaki değişimlerin düzenleyici etkisinin çok zayıf olduğunu, faiz oranının otomatik düzeltici eyleminin, doğası gereği her zaman çok az ve çok geç olma durumuna mahkûm olduğunu ve karşı-döngüsel para politikasının kullanımını 'yanlış adım' olarak tanımlayarak reddetmiştir (Robinson, J., 1956). Lavoie de faiz oranlarının gelir dağılımındaki etkisine yönelik para politikasının faaliyet seviyesini kontrol edilmemesini, daha çok ekonominin gelir dağılımı açısından uygun olacak faiz oranı seviyesini bulmak için tasarlanması gerektiği söylemiştir. Böyle bir politikanın amacı da ona göre gelir payları üzerindeki çatışmayı ve enflasyonu en aza indirmek olmalıdır (Lavoie, 1996, s.537). Bu hususta, Post-Keynesyen yazarlar genellikle içsel istikrarsızlaştırıcı güçlerin devrede olduğunu ve fiyat mekanizmalarının genel olarak bunlarla başa çıkamayacağını düşünmektedirler. Bu yüzden, finansal krizler ve işsizlik durumları da dahil olmak üzere çoklu dengeler ortaya çıktığında, hükümet müdahalesi ve piyasa güçlerinin alternatifli olarak düzenlenmesi gereklidir.

Bunlardan başka, Post-Keynesyenler, işsizliğin mal piyasasında belirlendiği fikrinde birleşmektedirler. Bu durumda işsizliği azaltmak için, doğrudan miktarlar üzerinde çalışmak gerekmektedir, fiyatlar veya ücretler aracılığıyla değil. Ancak benzer bir mantık, para piyasası için de geçerli olmalıdır. Post-Keynesyenlerde fiyat mekanizması da istikrarlı sistemlerde çalışmak üzere tasarlanmıştır. Genel hedef, “Optimal Pareto Mikro Ekonomik” dengeyi (döviz kurları açısından karşılaştırmalı bir avantaj elde etme) garanti etmek değildir, genel ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Bu yüzden de işgücü miktarı, kredi miktarı ve sermaye kontrolleri konularında fiyatlar üzerinde değil doğrudan miktarlar üzerinde çalışmak gerekmektedir.

⁵ AER de bulunan “En Küçük Kareler” uygulamasındaki tanı testlerini düzeltme amaçlı “Cochrane-Orcutt İterasyon” ve “Panel Veri Analizi” gibi yöntemleri, Post-Keynesyen ve eleştirel gerçeklik kuramına özgü olacak şekilde değerlendirerek.

Bunlara ilaveten, Post-Keynesyenler döviz kurunun oynadığı rolü dikkate alırken de bölünmüşlerdir (Smithin, 2001, ss.114-125). Bazıları, esnek döviz kurlarının, özellikle geçiş etkileri yoluyla enflasyon üzerindeki istikrarsızlaştırıcı etkisine dikkat çekmiş ve sabit döviz kurları lehine argümanlar sunmuştur (Bougrine ve Seccareccia, 2004, ss.655-677). Örneğin, J.Davidson bu hususu komşu ülkeleri zor durumda bırakma politikalarının olasılığına dikkat çekerek şöyle savunmuştur: “Esnek döviz kuru rejimi, genişletici amaçlar için merkantilist ticaret fazlası politikası izleyen her 'başarılı' ekonomi için, sürekli ticaret açığı veren ve ithalatı finansman sorunu ile uğraşan devletlerin sürekliliğini garanti eder. Esnek döviz kurunda her kazanan için bir veya daha fazla kaybeden bulunur” (J.Davidson, 1992, s.207 ve J.T Harvey, 1991, ss.61-71). Ayrıca, esnek döviz kurlarının ticaret dengesini iyileştirip iyileştirmediği kesin değildir. Bu anlamda, sabit döviz kurlarını ve sermaye akışlarını istikrara kavuşturmak için sermaye kontrollerinin kullanılması gerekmektedir (Vernengo ve Caldentey, 2020, ss.332-348). Bu konuda da Post-Keynesyenlerin aradaki ihtilafları (bir piyasada sabit fiyatlar kullanırken diğerinde esnek fiyatlar kullanmadaki tutarsızlığı) giderecek çalışmalar yapması gerekmektedir. Çünkü fiyat mekanizmaları, istikrarlı sistemler oluşturmak üzere tasarlanmıştır. Genel hedef, “optimal pareto” mikroekonomik dengeyi garanti etmek değil (yani, döviz kurları açısından, bir karşılaştırmalı avantaj elde etmek), genel ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Bu yüzden de işgücü oranı, kredilerin GSMH’ya oranı ve sermaye kontrollerine daha fazla dikkat edilmelidir.

Bunlarla birlikte, Post-Keynesyen ekonomide enflasyonun özünün, farklı potansiyel tetikleyicilerle dağıtım çatışması olduğu konusunda geniş bir uzlaşa bulunmaktadır. Bu paradigmatik perspektiften bakıldığında, enflasyon her zaman ve her yerde bir çatışma olgusudur. Talep-çekme, kar-talep-itme, ücret-maliyet-itme, vergi-itme, ithal-mal-itme, para birimi-devalüasyon-itme vb. arasındaki ayırım. Bölüşüm çatışmalarının gelir politikalarına göre ölçülmesine, işçilerin ve firmaların ücret payı hedeflerinin eşitlenmesine yönelik yine bir uzlaşa vardır. Bu kapsamda, düşük ve uzun vadeli faiz oranlarını hedefleyen para politikalarını, düşük gelirli hanelere yönelik yeniden dağıtım politikaları da dahil olmak üzere işlevsel finans&maliye politikaları ve enflasyon hedeflerine uyumlu hale getirmek ve açık verebilecek cari dengeyi önlemek için de uluslararası bir koordinasyon gerekmektedir. Keynes, Kaldor, Robinson ve Marglin geleneğinin, yükselen enflasyon ile yükselen kâr payları arasındaki korelasyonu açıklamakta bazı zorluklar yaşadığı da bilinmektedir. Kalecki, Rowthorn ve Dutt geleneğine göre ise böyle bir korelasyon açıklanabilir ve dikkatlice ayırt edilmesi gereken farklı kökenlere sahiplerdir. Bunun nedeni, birçok yazarın kâr veya üreticilerin enflasyonu hakkında konuşurken, birim değişken maliyetlerdeki veya normal kapasite kullanımındaki birim toplam maliyetlerdeki artışlardan bahsetmesidir. Post-Keynesyen enflasyon teorisinin Kalecki, Rowthorn ve Dutt geleneği içinde, bir yandan Dutt, Blecker–Setterfield ve Lavoie varyantı, diğer yandan Rowthorn ve Hein–Stockhammer varyantı olmak

üzere bilinen iki prototip modelde de büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar temel olarak ücret enflasyonu için enflasyon beklentilerinin rolüne ilişkin farklı görüşlerle ilgilidir (uyarlanabilir beklentiler ve eksik endeksleme). Daha sonra istikrarlı bir fiyat Phillips eğrisi ve istikrarlı bir kâr sıkılaştırma dağıtım eğrisi ile ilgili farklı çıkarımlar ve içsel ile istikrarsız bir enflasyon engelinin (NAİRU) varlığına ilişkin farklı görüşler üretilir. Bunlardan, beklenmeyen enflasyonun reel borç etkilerinin modele uygunluğu ve dahil edilmesine ilişkin farklı görüşler de ortaya çıkmaktadır. Kalecki, Rowthorn ve Dutt geleneğindeki modeller, kâr sıkılaştırma ile dağıtım eğrilerine bağlıdır ve ücrete dayalı talep ve istihdam rejimleri söz konusudur. Ayrıca, modelleme çerçevesi, ücret sıkışıklığı dağılımı ve kâr odaklı talep ve istihdam eğrilerini içerecek şekilde açıktır. Bu farklılıklara yol açan kombinasyonlar ve rejimler daha fazla araştırılmalıdır. Dahası, yalnızca reel döviz kuru şokları olarak modelleyebileceğimiz enerji ve emtia enflasyonu şoklarını analiz etmek söz konusu olduğunda genel bir modelin sınırları da kabul edilmelidir.

Bir başkası, yaşanan diğer dönüşüm ise daha çok demokrasi kavramıyla ilişkilendirilebilir. Küreselleşmenin ulusal egemenlikleri sınırlaması, liberal demokrasilerinde sonunu getirmekte ve egemenlerin kontrolündeki iktidarların manipülasyon altında tuttıkları seçimler ise demokrasiyi terk etmenin bir aracı haline gelmektedir (Appadurai, 2017, ss.24-28 ve Krastev, 2017, ss.98-99). Bu itibarla, yukarıda detaylı bir şekilde ele alınan siyasi ve ekonomik dönüşümler çerçevesinde Post-Keynesyen teorisinin güncel sorunlar özelinde çözümlerini ve politika önerilerini politik&iktisat alanı dışına da genişletmesi gerekmektedir. İlk olarak, çalışma saatlerini kısaltmayı öneren, sosyal devlet olma yolunda açık bir şekilde kamuyu müdahaleye çağıran ve bireylerin temel ihtiyaçlarını ücretsiz karşılayan bir anlayış ile neo-liberalizmin temel dayanak noktalarından biri olan “devletin başarısızlığı” tezine karşıt bir alternatif geliştirilmelidir. Gelirlerin güvence altına alınması ve asgari yaşam için kamu yardımı, istihdam, silahlanma yerine sosyal yardımların artırılması ve yüksek gelirli olanların aşamalı olarak daha çok vergilendirilmesi gibi olgular üzerinden yenilikçi önlemler de ele alınmalıdır (Saad-Filho, 2012, s.285; Beitel, 2012, s.286). Reel sektörün hizmetinde yeni bir finansal sistem oluşturulmalıdır (Chomsky, 2012, s.341, Dumenil ve Levy, 2015, s.176; Saad-Filho, 2012, s.283). Yine, demokrasi temelinde genişletilmiş, farklı sınıfların uzlaşması ile yeni iş birlikleri gündeme gelmelidir. Aynı şekilde neo-liberal küreselleşme karşıtı ve vatandaş odaklı yeni bir küreselleşme anlayışı getirilmelidir. İktisadi krizlerin neo-liberalizm ile bağlantısından hareketle neo-liberalizmle birlikte tarihin sona ermediği argümanı işlenmelidir (Dumenil ve Levy, 2015, ss.178-181, Saad-Filho, 2012, s.269).

Öte yandan, hane halklarının gelirlerine nazaran çok yüksek derecede borçlanmalarının sebeplerinin açıklığa çıkarılmasına yönelik çalışmalar da yapılmalıdır. Küresel gelir bozuklukları, cari dengede oluşan büyük açıklar, gelir adaletsizliğinin toplam talebi baskılanmasına yönelik çareler, ücretli kesimlerin gelirlerini düzeltme adına yapılması gerekenler, sosyal devlet adına

transferlerin daha verimli kullanılmasına yönelik analizler, dolaylı vergileri azaltacak daha adaletli vergi sistemleri, finans kesimine yönelik spekülasyonları azaltacak yeni tedbirler, teknolojik üretime ve beşeri kalkınmaya yönelik planlamalar, offshoring ve outsourcing modeller, laik bilimsel eğitimin önemi, herkesin rahatça erişebileceği sağlık sistemi, sosyal güvenlik de gelir getirici fonları kullanan özel sosyal sigortaların faaliyetine izin verilmesi, ucuz konuta erişim imkanları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık ilkesini her alanda uygulamaya geçirme gibi konularda da Post-Keynesyenlerin daha aktif çalışmaları gerekmektedir.

Özetle, Post-Keynesyen kuramın yeni açılımlar doğrultusunda genişletilerek, neo-liberal politikalara karşı daha fazla alternatifler üretmesi gerekmektedir. Toplumsal eşitsizliğin arttığı ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin uygulanmadığı günümüz ekonomik düzende bu gereklilik daha da önemli hale gelmektedir. Post-Keynesyen düşünce bu doğrultuda kamunun müdahale etme ve düzenleyici ve denetleyici olma özelliğini savunmalı, toplumsal eşitliğin, demokratik katılımın, gelir dağılımında adaletin ve ekolojik duyarlılığın mümkün olduğu farklı bir dünyanın olması gerektiği vurgulanmalıdır. Örneğin, maliye ve para politikalarında uygulanacak Post-Keynesyen tedbirler kamusal fikirinin geniş bir tabana yayılmasını sağlayacaktır. Teorik tartışmalarında güncel ve reel sorunlara doğru evrilerek somutlaştırılmasına ihtiyaç vardır.

SONUÇ

Post-Keynesyenler, Keynes'in fikirlerini günümüz ekonomik koşullarına uyarlamak ve onları genişletmek için çaba harcayarak, Keynesyen ekonomi literatürüne önemli katkılarda bulunmuşlardır. Vahşi kapitalist ya da daha yumuşatılmış hali olan neo-liberal serbest piyasa politikalarını da tasvip etmezler. Post-Keynesyenler, piyasa düzeninin, denetimsiz halinin düzenleyici kuruluşlar olmadan varlığının insanları bencillığe ittiğini, devletin ekonomide daha müdahaleci ve sosyal yönü ağır basan bir yapıda olması gerektiğini, neo-liberal politikaların alternatiflerinin bulunduğunu, sistemin ise adaletsiz, eşitsiz, güçlüden yana bir halde olduğunu söylerler. Dahası, kamunun etkinliğini, daha sosyal bir devlet olma ve gelir dağılımında daha adaletli bir toplumsal düzen yaratma üzerinden değerlendirirler. Tüm bunların devletin GSMH'ya katkısını küçülterek ama etkinliğini çoğaltarak da gerçekleştirilebileceğini söylerler. Tabii her ülkenin kendine has sosyo-ekonomik koşullarına göre tercihler yapılması en doğrusudur. Bu çerçevede Post-Keynesyen kuramın güncel sorunlar çerçevesinde genişletilmesi ve ekonomi disiplini hem aşan hem de kapsayan çalışmalar doğrultusunda sürekli yenilenmesi şarttır.

Post-Keynesyenler, sosyal demokrat bir kapitalist sistemden yanadır. Bu husus, mülkiyet çeşitliliğini ve demokratik bir siyasi sistem içinde piyasa ekonomisini ifade eder. Dolayısıyla, Post-Keynesyen kuram, biraz fazla radikal de olsa pekâlâ Marksizm gibi kapitalizme karşıt teoriler ile

bağlantılı bir şekilde ortak temalar, benzer vurgular üzerinden daha fazla alternatif yaklaşımlar geliştirmelidir. Bu minvalde Post-Keynesyen düşüncenin sorunları daha somut yansıtabilmesi, ortodoks ekonomistlere göre büyüme ve bölüşüm ilişkisini daha net net ifadeler ile açıklaması ve güncellemeler kurama ciddi bir üstünlük sağlayacaktır.

Neticede kapitalizm dünyadaki gelir farklılıklarını çoğaltan, çok uluslu şirketlerin istediği bir düzeni oluşturan, yoksullukları daha da derinleştiren ve emperyalizmin emellerine hizmet eden bir sistemdir ve asla alternatifsiz değildir. Post-Keynesyen teori de daha önce değindiğimiz üzere kapitalizmin güncel sorunlarına çözüm olacak reformist çareler bulmaya çalışmalıdır. Bana göre, küresel ekonomik sorunlar, Post-Keynesyen politikalar ile çözümlenebilir. İlk olarak da küresel tam istihdam dengesinin sağlanması ve küresel gelir dağılımının iyileştirilmesi için küresel talebin yeterli hale gelmesi üzerinde durulmalıdır. Ayrıca, ekonomik krizleri önleme, krizlere sebep olan nedenleri kalıcı bir biçimde çözme ve krizlerin tekrarlanmaması için uğraşılmalıdır. Bu bağlamda, küresel bir merkez bankasının kurulması, özellikle “Tobin Vergisi” uygulaması gibi yapıcı öneriler değerlendirilmelidir.

Kapitalist sistemin yapısal bozukluklarından kaynaklanan mali sektördeki kırılganlıklar, yüksek oranlardaki işsizlik ve enflasyon gibi sorunları tekrar tekrar denenen neo-liberal politikalar ile çözmeye çalışmak çok hatalıdır. Bunun yerine, kısa dönemde sonuç alınabilecek vergi destekli kamusal yatırımlar veya genişletici para politikasıyla çözmek gerekir. Ayrıca kamunun düzenlediği meslek edindirme kursları, alt-optimal emek ilişkileri (taşeronlaşma ve esnek çalışma) ile emek piyasasının düzenlenmesi, mark-up fiyatlamayı ortadan kaldırarak piyasalarda rekabeti arttıracak kurumsal düzenleme kurulları (rekabet kurumu, bankacılık düzenleme ve denetleme kurumu, vb.), kamu hizmeti işlerinin tedariki (STK’lar tarafından karşılama) gibi farklı düzenleyici tedbirler alması gerekmektedir. Dolayısıyla gelişmiş kapitalist ülkelerde kapitalist üretim ve bölüşüm ilişkilerinin temel çelişkilerini ve krizlerini, Post-Keynesyen büyük-uzlaşma (makro-corporatism) diye anılan yaygın teknolojik ilerleme, yüksek büyüme oranları, sağlık ve sosyal güvenlikle iyileşme, satın alma gücünde artış ve işsizlikte düşüş eğilimlerinin güç kazanmasını sağlayan para ve maliye politikaları, devlet müdahaleleri ve Yeni-Keynesçi uzlaşma (mezzo-corporatism) politikalarıyla aşabiliriz. Dahası, “Küresel Keynesyen” öneriler çerçevesinde radikal bir uluslararası finans yapılanması da şarttır. Böylece ülkeler, net uluslararası akımları kontrol ederek maliye, sermaye ve para politikaları üzerindeki kontrolü yeniden kazanabilirler. Gelişmiş ülkelerin de cari fazlalarını, mal alımları, doğrudan sermaye yatırımları ve planlı kalkınmaya dönük yardımlar ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kaydırmaları gerekmektedir. Süreklilik kazanan aşırı cari veya dış ticaret denge fazlalıkları da tamamen vergilendirilerek, elde edilen yekûn farklı ülkelere dağıtılabilir. Böylece, küresel etkin talep eksikliğine yol açan başıboş sermaye dolaşımı ile finansal krizlerin yaygınlaşması engellenebilir. Keynes’in istediği gibi kapitalizmi

uygarlaştırma, işsizliği azaltma ve resesyonu sonlandırma durumu gerçekleşebilir. Hatta küresel düzeyde demokratikleşme bile artabilir.

KAYNAKÇA

- ACEMOĞLU, D., ve ROBINSON, J. (2008), “The Role of Institutions in Growth and Development”. World Bank Publications, Washington DC.,
- AKGÖZ, G. ve BALTA, E. (2015). “Kapitalizmin Krizine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak: Analitik Bir Çerçeve Önerisi”. Sosyolojik Araştırmalar E-Dergi, 1-17. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/?page=makaleler>.
- APPADURAI, Arjun (2017), “Demokrasi Yorgunluğu”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis Yayınları): ss.17- 30.
- ARESTİS, P. & SAWYER, M. (2003). “The Case for Fiscal Policy”. Working Paper 382, Levy Economics Institute.
- ARRIGHİ, Giovanni (2010), “Long Twentieth Century Money, Power, and the Origins of Our Times” (London: Verso).
- BARBIER, E.B. (2010), “Rethinking the Economic Recovery: A Global Green New Deal”, United Nations Environment Programme (UNEP).
- BAUMAN, Zygmunt (2017), “Nesnesini ve İsmi Arayan Semptomlar”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis Yayınları): 30-44.
- BEİTEL, Karl (2012), “Kriz, Bütçe Açığı ve Doların Gücü: Kamu Sektörünün İtibarsızlaştırılmasına Direnmek”, Panitch L., Albo G., Chibber V. (Der.), Bu Defaki Kriz (İstanbul: Yordam Kitap): ss.286-310.

BERMAN, Marshall (2014), “Marksizmle Maceram” (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Aylin Ülçer).

BİNA, Olivia. (2013), “The Green Economy and Sustainable Development: An Uneasy Balance?”, Environment and Planning C: Government and Policy, 31, 1023-1047.

<https://doi.org/10.1068/c1310j>

BLACKWATER, B. (2012), “Two Cheers for Environmental Keynesianism”, Capitalism Nature Socialism, 23(2), ss.51-74.

BOTTA, A. (2013) ‘Fiscal policy, Eurobonds, and Economic Recovery: Heterodox Policy Recipes Against Financial Instability and Sovereign Debt Crisis’, Journal of Post Keynesian Economics, 35(3), ss.417–442.

BOUGRINE, H. ve M. SECCARECCIA (2004), “Alternative Exchange Rate Arrangements and Effective Demand: An Important Missing Analysis in the Debate over Greater North American Monetary Integration”, Journal of Post Keynesian Economics, Summer, 26(4), ss. 655-677.

BOWLES, S. and R. BOYER (1996). “Wages, Aggregate Demand, and Employment In an Open Economy: an Empirical Investigation”. In: Macroeconomic Policy After the Conservative Era: Studies in Investment, Saving and Finance. Ed. By G. Epstein and H. Gintis. Cambridge, Cambridge University Press.

CHANG, H.J. ve GRABEL, I. (2004), “Reclaiming Development: An Alternative Economic Policy Manual”. London: Zed Books.

CHOMSKY, Noam (2012), “Merkez Tutunamıyor: Radikal Düşüncüyü Harlamak”, Panitch L., Albo G., Chibber V. (Der.), Bu Defaki Kriz (İstanbul: Yordam Kitap): ss.336-351
FONTANA, Giuseppe ve SAWYER Malcolm (2016), “Towards Post-Keynesian Ecological Macroeconomics”, Ecological Economics, 121, ss.186-195.

- DAVIDSON, Paul. (1992), “International Money and the Real World”, 2d ed. New York: St. Martin’s Press.
- DUMENIL, Gerard ve DUMENIL Levy (2015), “Büyük Yol Ayrımı: Neo-liberalizme Son Noktayı Koymak”, (İstanbul, İletişim) (Çev. Ayşen Gür).
- EASTERLY, W. (2001), “The Lost Decades: Developing Countries, Stagnation in Spite of Policy Reform 1980-1998”. Journal of Economic Growth, 6 (2),
- FONTANA, Giuseppe ve SAWYER Malcolm (2016), “Towards Post-Keynesian Ecological Macroeconomics”, Ecological Economics, 121, ss.186-195.
- FRASER, Nancy (2017), “İlerici Neoliberalizme Karşı Gerici Popülizm: Bir Hobson Seçimi”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul, Metis Yayınları): ss.59-69.
- GÜRKAN, Ceyhun (2016), “Maliye Teorisinde ve Politikasında Güncel Eleştirel Yaklaşımlar”, Electronic Journal of Vocational Colleges, ss.22-36.
- GODLEY, W. and LAVOİE, M. (2007) ‘Fiscal Policy in a Stock-Flow Consistent (SFC) Model’, Journal of Post Keynesian Economics, 30(1), ss. 79–101.
- GOODWIN, R. M. (1967). C. H. Feinstein, (Ed.), “A Growth Cycle. in Capitalism and Economic Growth”, Cambridge: Cambridge University Press. ss. 8–58.
- HARRIS, J. M. (1991), “Global Institutions and Ecological Crisis”, World Development, 9ol. 19, No. 1, January, Special Issue
- HARRIS, Jonathan M. (2013), “Green Keynesianism: Beyond Standard Growth Paradigms”, Global Development and Environment Institute Working Paper, ss. 1-102.
- HARVEY, J.T (1991), “A Post Keynesian View of Exchange Rate Determination”, Journal of Post-Keynesian Economics, Autumn, 14 (1), ss. 61-71.

HEİN, E. and L. VOGEL (2008). “Distribution and Growth Reconsidered Empirical Results for Six OECD Countries”. In: Cambridge Journal of Economics 32, ss. 479–511.

HEİN, Eckhard (2016), “Post-Keynesian Macroeconomics Since The Mid-1990s – Main Developments, Towards Pluralism in Macroeconomics?”, 20 Years-Anniversary Conference of the Research Network Macroeconomics and Macroeconomic Policies (FMM), 20–22 October 2016.

HEMMİNG, Richard, Michael Kell ve Selma Mahfouz (2002), “The Effectiveness Fiscal Policy in Stimulating Economic Activity-A Review of the Literature”, IMF Working Paper, WP/02/208, December, IMF.

HOLT, Richard P.F. ve SPASH Clive L. (2009), “Post Keynesian and Ecological Economics: Alternative Perspectives on Sustainability and Environmental Economics”, HOLT, R. P. F, PRESSMAN, S., SPASH, C. L. (Der.), “Post-Keynesian and Ecological Economics”, (Edward Elgar: Cheltenham): ss.3-24.

https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-research-and-databases/economic-databases/ameco-database_en

ILLOUZ, E., (2017), “Bağımsızlaşma Paradoksundan Liberal Elitlerin Ölümüne”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis Yayınları): ss.69-87.

İŞLER, R. (2010). Feminist İktisadın Geleneksel İktisada Metodolojik Açıdan Getirdiği Eleştiriler. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2(1), s.115-122.

JESPERSEN, J. (2009), “Macroeconomic Methodology” –A Post-Keynesian Perspective, Edward Elgar, Cheltenham.

KALECKİ, Michal (1943), “Political Aspects Of Full Employment”, The Political Quarterly, ss.322-330.

- KALECKİ, M. (1944). “Three Ways to Full Employment. Balogh”, T. (Ed.), The Economics of Full Employment (39-58). Oxford: Basil Blackwell.
- KİNG, John E. (2013), “David Ricardo”, Series: Great Thinkers in Economics, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- KRASTEV, Ivan (2017), “Çoğunlukçu Gelecekler”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis Yayınları): ss.87- 101.
- LAVOİE, M. (1996), “Monetary Policy in an Economy with Endogenous Credit Money”, in Deleplace, G. and E.J. Nell (eds), Money in Motion: The Post Keynesian and Circulation Approaches, Basingstoke: Macmillan, ss 532-545.
- LAVOİE, Marc (2003), “The Tight Links Between Post-Keynesian and Feminist Economics”, in Edward Fullbrook (ed.) The Crisis in Economics: the Post-Autistic Economics Movement: the First 600 Days. London: Routledge, ss. 189-92.
- LAVOİE, M. (2014). “Post-Keynesian Economics: New Foundations”. Cheltenham: Edward Elgar.
- LAVOİE, M. (2022). “Post-Keynesian Economics: New Foundations” (2nd Edition). Edward Elgar.
- MARANGOS, John, (2003), “Price Liberalization, Monetary and Fiscal Policies for Transition Economies: A Post Keynesian Perspective” Journal of Post Keynesian Economics.
- MARANGOS J., (2012), (ed.), “Alternative Perspectives of a Good Society”, Palgrave Macmillan, New York. ss.583-609, Publisher’s Website, Amazon.
- MASON, Paul (2017), “Özgürlük Korkusunu Aşmak”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis Yayınları): ss.111- 128.

- MEARMAN, A. (2009), ‘Why have Post-Keynesians (perhaps) İnadequately Dealt With İssues Althouse Related to The Environment?’, in P. Lawn (ed.), Environment and Employment: A Reconciliation, Abingdon and New York: Routledge, ss. 97-125.
- MİNSKY H, P. (1996), "Uncertainty and the Institutional Structure of Capitalist Economies", The Jerome Levy Economics Institute Working Paper, No.155.
- NACHTWEY, Oliver (2017), “Uygarlık Dışına Çıkma: Batı Toplumdaki Geriye Yönelik Eğilimler Üzerine”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis Yayınları): ss.143-155.
- NELSON, J.A. (1995). “Feminism and Economics”. Journal of Economic Perspectives, 9(2), ss.131-148.
- NEVİLE, J.W. (2003), “Fiscal Policy”, The Elgar Companion to Post-Keynesian Economics, Edt. J.E. King, Edward Elgar Cheltenham, UK.Northampton, MA, USA.
- ONARAN, Özlem, Stockhammer, Engelbert ve Lucas Grafl (2011), “Financialisation, Income Distribution and Aggregate Demand in The USA”, Cambridge Journal of Economy, 35 (4), ss.637-661.
- ONARAN, O., G. GALANİS, (2012), “Is Aggregate Demand Wage-led or Profit-Led? National and Global Effects”, Conditions of Work and Employment Series 31. International Labour Organization.
- PALLEY, T. I. (2014). “A Neo-Kaleckian–Goodwin Model of Capitalist Economic Growth: Monopoly Power, Managerial Pay and Labour Market Conflict”. Cambridge Journal of Economics, 38, ss.1355–1372.
- PASHA, Hafız, A (2003), “Pro-Poor Policies”, Paper Prepared for the ICNRD conference, 10.12. September, Mongolia. Regional Bureau for Asia and the Pacific, UNDP, New York, (www.asiapropoor.net).

- RENDUELES, Cesar (2017), “Küresel Gerilemeden Post Kapitalist Karşı Hareketler”, Geiselberger, Heinrich (Der.), Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma (İstanbul: Metis Yayınları): ss.168-182.
- ROBINSON J. (1956), “The Accumulation of Capital”, London: MacMillan.
- ROCHON, L.-P. and LANG, D. (2012) ‘Growth and Money in Post-Keynesian Models’, Journal of Post Keynesian Economics, 34(3), ss. 387–392.
- SAAD-FİLHO, Alfredo (2012), “Neoliberalizm Krizde Mi? Yoksa Neoliberalizmin Krizi Mi?” Panitch L., Albo G., Chibber V. (Der.), Bu Defaki Kriz, (İstanbul: Yordam Kitap): ss.268-286.
- SHAİKH, A. (2007). “A Proposed Synthesis of Classical and Keynesian Growth”. SCEPA Working Paper 2007-1.
- SMİTHİN, John, (2001), “International Monetary Arrangements”, in Holt, R.P.F. and S. Pressman (eds.), A New Guide to Post-Keynesian Economics, London: Routledge, ss. 114-125.
- SPASH, Clive L. ve HEİNZ Schandl (2009), “Challenges for Post Keynesian Growth Theory: Utopia Meets Environmental and Social Reality”, Holt, R. P. F, Pressman, S., Spash, C. L. (Der.), Post-Keynesian and Ecological Economics (Edward Elgar: Cheltenham): ss.47-76.
- SPASH, Clive L. & RYAN, A., (2010). "Ecological, Heterodox and Neoclassical Economics: Investigating the Differences," MPRA Paper 26292, University Library of Munich, Germany.
- STOCKHAMMER, E., (1999), “Robinsonian and Kaleckian Growth, An Update on Post-Keynesian Growth Theories”, Department of Economics Working Papers from Vienna University of Economics and Business, Department of Economics, Welthandelsplatz 1, 1020 Vienna, Austria, ss.1-20.

- STOCKHAMMER, E., & ONARAN, Ö., & Ederer, S. (2009). “Functional Income Distribution and Aggregate Demand in the Euro Area”. Cambridge Journal of Economics, 33 (1): ss.139-159.
- STOCKHAMMER, Engelbert ve RAMSKOGLER Paul (2009), “Post-Keynesian Economics – How to Move Forward”, Intervention, 6 (2), ss.227-246.
- STOCKHAMMER, E., & ONARAN, Ö, (2012), “Wage-led Growth: Theory, Evidence, Policy”, Political Economy Research Institute (PERI), Working Paper No.300, University of Massachusetts, Amherst.
- TANZI, Vito ve Howell Zoe (2001), “Tax Policy For Developing Countries”, Economic Issues No: 27, Mart, IMF.
- T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2022). <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/>
- VERNENGO, M. and E. Perez CALDENTEY, (2020), “Modern Money Theory (MMT) in the Tropics: Functional Finance in Developing Countries”, Challenge, 63 (6), ss. 332-348.
- WEEKS, John ve RATHIN Roy (2004), “Fiscal Policy for Pro-Poor, InvestmentLed Growth”, Draft thematic Summary on Fiscal Policy for the Asia Pacific Programme on the Macro Economic of Poverty Reduction.
- WILLIAMS, Rhonda (1993), “Race, Deconstruction, and the Emergent Agenda of Feminist Economic Theory”, in Marianne in Ferber and Julie Nelson (eds.) Beyond Economic Man. Feminist Theory and Economics. Chicago: University of Chicago Press, ss. 144-153.